

PROCLUS' COMMENTAAR OP PLATO'S PARMENIDES

Door: Ster Luttikhuis S4067444.

Begeleider: dr. Frederik Bakker.

Woordaantal (inclusief inleiding, exclusief biografie):
19.999.

Datum: 9-2-2023.

Scriptie ter verkrijging van de graad "Master of Arts" in de
Filosofie.

Radboud Universiteit Nijmegen.

Hierbij verklaar en verzeker ik, Ster Luttkhuis, dat deze scriptie zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen zijn gebruikt dan die door mij zijn vermeld en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken – ook elektronische media – is genomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden.
Plaats: Nijmegen. Datum: 9-2-2023.

Abstract:

Plato's *Parmenides* wordt als één van de grote teksten van de filosofie beschouwd. Het is tevens een van de moeilijkste en over de betekenis bestaat geen consensus. In dit essay wordt de mystieke interpretatie van Proclus bekeken. Proclus stelt dat Plato met dit werk de vereenzelving van de mens met het goddelijke grondprincipe centraal wilde stellen: het Ene. Op deze stelling worden drie argumenten geïntroduceerd: één mogelijke ondersteuning op Proclus (Mitchell Miller) en twee tegenargumenten, de eerste van Richard Robinson en de tweede door John M. Rist en R.E. Allen. Op ieder van deze argumenten wordt vervolgens een individuele kritiek gepresenteerd (Halper, Runciman, Findlay). Tenslotte volgt een voorzichtige conclusie ten opzichte van de plausibiliteit van Proclus' interpretatie van de *Parmenides*.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. De <i>Parmenides</i>; een Samenvatting	9
A) Eerste Gedeelte van de Tekst	9
A.1) <i>Parmenides</i> ' Argumenten	9
A.2) De Tegenargumenten	10
B) Tweede Gedeelte van de Tekst	13
B.1) Hypothese 1	13
B.2) Hypothese 2	16
B.3) Hypothese 3	22
B.4) Hypothese 4	23
B.5) Hypothese 5	24
B.6) Hypothese 6	25
B.7) Hypothese 7	26
B.8) Hypothese 8	26
B.9) Hypothese 9	27
2. Proclus	28
A) Een Biografische Schets	28
B) Proclus' Uitgangspunt	29
C) Wat is een <i>Idee</i> ?	30
D) Over de <i>Parmenides</i>	33
D.1) Het Eerste Deel van de Dialoog	33
D.2) Het Tweede Deel van de Dialoog	36
3. Samenvatting van Proclus' Visie Inclusief Kritische Noten	45
A) Proclus Samengevat	45
B) Argumenten Voor en Tegen.....	47
B.1) Voor.....	47
a) Miller	47
b) Halper's Commentaar	49
B.2) Tegen.....	50
a) Robinson	50
b) Runciman's Commentaar	52
c) Allen en Rist	53
d) Findlay's Commentaar	54
4. Conclusie	57
Bibliografie	61

Proclus' Commentaar op Plato's Parmenides

De dialoog *Parmenides* wordt door filosofen als één van de grote teksten van Plato beschouwd. Echter, over de werkelijke betekenis ervan bestaat geen consensus. Filosofen hebben er over de jaren heen mee geworsteld en hebben – soms met succes en soms met minder succes – een interpretatie gegeven van wat het centrale probleem van de tekst waarschijnlijk zou zijn, en wat mogelijk de intentie was van Plato.

De *Parmenides* bestaat uit **twee verschillende onderdelen**. Ten eerste is er een inleidende conversatie tussen Parmenides' student Zeno en het karakter Socrates. Centraal hierin staan twee kwesties.¹ Op de eerste plaats is er de kwestie hoe de filosoof de essentie – ofwel *Idee* – van ieder ding nu eigenlijk moet begrijpen. Ten tweede wat de juiste dialectische methode is om deze waarheid te beredeneren. Parmenides beweert dat Socrates' Ideeënleer feitelijk onhoudbaar is: Ideeën aannemen als individuele waarheden, brengt allerhande moeilijkheden met zich mee. Parmenides helpt Socrates de logische conclusies te zien van zijn eigen uitspraken door deze tot in de uiterste consequentie door te voeren. Maar zelfs dit blijkt nog niet genoeg. Voor de filosoof is pas volledige informatie beschikbaar, indien hij zich niet slechts baseert op de uitkomst van een uitspraak die juist is – maar ook op de uitkomst van een uitspraak die onjuist is, zo stelt Parmenides. Hij zegt dit vervolgens aan te zullen tonen in zijn theorie van het Ene, welke in het opvolgende tweede deel uiteen wordt gezet.² Hiermee zou zowel het bestaan van de Ideeën als ook de dialectische methode van onderzoek op de juiste manier worden gedemonstreerd.

Het tweede deel geeft een beschrijving van Parmenides' Ene in negen afzonderlijke hypothesen.³ Deze beschrijven de negen consequenties voor het Ene indien het is, en indien het niet is. Dit wordt gedaan door de conclusies van bevestigende uitspraken als ook van ontkennende uitspraken tot in het uiterste door te voeren. De uitkomsten van deze conclusies zijn allemaal logische gevolgen van deze formuleringen. Echter, doordat de aannames van elkaar verschillen, spreken de conclusies elkaar eveneens tegen. Doordat

---

¹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, vert. Xaveer de Win, red. Jef Ector, Rein Ferwerda, Ko Kleisen, Carlos Steel en anderen (Baarn: Agora, 1999), 126-137B.

² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 136A-137B.

³ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 137C-166C.

sommige conclusies volgen uit de premissen en sommige absurd zijn, blijft een definitieve conclusie aangaande de waarheid van het Ene in het midden. Het is een onderzoek; een logische analyse wordt gegeven in de vorm van een ondervraging tussen een karakter genaamd Aristoteles – niet te verwarren met de filosoof Aristoteles – en Parmenides zelf, waarin Parmenides uitspraken doet over de aard van het Ene, en Aristoteles de dialectische functie van de interactie vervult om de waarheid hiervan te bevestigen.⁴

Na de negende hypothese stopt de dialoog abrupt – er volgt geen toelichting of terugkoppeling. De enige opmerking die de lezer een hint kan geven is een samenvattende conclusie, gegeven door Parmenides. Dit is zijn allerlaatste uitspraak:

“of het Ene nu is of niet is, het ziet ernaar uit dat het Ene en de andere [dingen], zowel ten opzichte van zichzelf als van elkaar, op alle manieren alles zijn en niet zijn, alles schijnen en niet schijnen.”⁵

Tot zover is beschreven wat de filosoof weet die deze tekst leest. De vraag is nu hoe deze conclusie aansluit bij de probleemstelling die aan het einde van het **eerste gedeelte** van de tekst wordt geïntroduceerd: hoe draagt de methode om het zijn en het niet-zijn van alles te onderzoeken, bij aan het begrijpen van de aard van de *Idee* en wat is daarbij de rol van wat Parmenides “het Ene” noemt? Het **tweede deel** van de dialoog beschrijft iedere mogelijke bestaanswijze van dit Ene, welke in dialoogstructuur aan de lezer wordt voorgelegd. Hoe sluit het tweede deel van de tekst aan op de probleemstelling in het eerste deel?

Aan de hand van dit vraagstuk zijn vele interpretaties ontwikkeld over wat het antwoord op deze vraag zou zijn. Naar aanleiding van de laatste literatuur zal ik kort enkele toonaangevende interpretaties toelichten, inclusief de namen van de auteurs welke vooraanstaand zijn in het verdedigen van deze visies. Deze interpretaties zijn als volgt.

Tabak's Interpretatie. De *Parmenides* zou een parodie zijn.⁶ Plato zou een satirische kritiek willen geven op zijn opponenten: de Eleatici en de Sofisten.⁷ De foutieve redeneringen van zijn tegenstanders spreken zichzelf tegen, zo stelt Tabak. Volgens zijn interpretatie wilde Plato de logische inconsistenties van deze auteurs belichten in het tweede gedeelte van de

---

⁴ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 137C.

⁵ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 166C.

⁶ Mehmet Tabak, *Plato's Parmenides Reconsidered* (New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2015), 1-3.

⁷ Ibid.

dialogo, dat is de functie van dat onderdeel. Plato's intentie was niet het doen van een onafhankelijk onderzoek, en dus bestaat er geen conclusie. Deze dialoog kent geen diepere betekenis of dialectische les.⁸

Vlastos', Gill's en Allen's Interpretatie. Ten tweede is er de visie dat Plato problematische aspecten zag in zijn Ideeënleer en deze voor zichzelf helder probeerde te krijgen, omdat hij niet wist hoe hij deze moest oplossen.⁹ Een dergelijk voorbeeld van een probleem is volgens Allen het Derde Man-argument en bijbehorende objecties tegen de participatie van *Ideeën*. Hierin wordt door Plato voorondersteld dat een *Idee* en een object verenigd kunnen worden onder dezelfde noemer. Dit wordt gedaan door de *Idee* te beschouwen als identiek aan het object, en om deze eenheid van *Idee* en object te verantwoorden met een volgende *Idee* – ofwel eenheid. De logica hiervan kan niet worden bewezen. Een oplossing zou zijn om de *Idee* en de object niet te beschouwen als substanties, maar *als relaties*. Ze bestaan *in relatie* tot elkaar omdat ze conceptueel gezien gelijkenis vertonen met elkaar, en afhankelijk zijn van elkaar.¹⁰

Meinwald's interpretatie. Plato verdedigt zich tegen kritieken op zijn Ideeënleer middels het introduceren van het karakter Parmenides: diens methode bestaat volledig uit drogredeneringen, waardoor Plato's eigen theorie overeind blijft. De wijze waarop verscheidene begrippen zich in het tweede deel van de dialoog *relationeel* tot elkaar verhouden, zou de fouten in Parmenides' redenering aantonen. Parmenides' fout is dat hij uitspraken doet die fundamenteel ambigu zijn. Dit zijn uitspraken van de vorm $X=F$, waarbij men zowel een uitspraak kan doen over een concept in verhouding tot zichzelf, als ook over een concept in verhouding tot een ander concept. Bijvoorbeeld: F is in definitie gelijk aan X waardoor het er identiek aan is. Daarnaast kan worden geïnterpreteerd dat X een eigenschap is van F. Hieruit volgt volgens Meinwald dat, aangezien de vorige twee categorie uitspraken ambigu waren, zelfs het poneren van twee identieke zaken dat bewijsbaar ook is. Hetzelfde probleem ontstaat in gevallen zoals: $F=F$. Als gevolg hiervan, is iedere poging tot een Derde Man-uitspraak – ofwel: het zoeken naar een verenigend principe – ambigu. Geen

---

⁸ Ibid.

⁹ Samuel Rickless, "Plato's *Parmenides*," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Lente 2020 Editie), red. Edward N. Zalta, §7. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/plato-parmenides/>.

¹⁰ R.E. Allen, "Participation and Predication in Plato's Middle Dialogues," *The Philosophical Review* 69, no. 2 (April 1960): 163-164.

enkele onderliggende basis kan worden gevonden.¹¹

Miller's interpretatie. Deze visie stelt dat Plato's *Ideeën* moeten worden begrepen als transcendent, geestelijke entiteiten; er moet afstand worden genomen van de filosofische benadering om deze te begrijpen binnen de categorische denkkaders waarmee we fysieke objecten begrijpen.¹² *Ideeën* zijn simpelweg concepten – deze kunnen als één en enkelvoudig worden gekend of als samengesteld, of als allebei. Ze zijn geen afspiegelingen van fysieke dingen, maar zijn puur conceptueel.

Rickless' interpretatie. Tenslotte stelt Rickless dat Plato hier zijn theorie over de *Ideeën* uit de middenperiode van zijn oeuvre uiteenzette, waarbij het noodzakelijk was drie van zijn eigen principes te laten vallen om contradicties te vermijden. Deze principes zijn: Uniqueness, Purity-F en No Causation of Contraries.¹³ Socrates introduceert in het eerste gedeelte het probleem, dat wordt gecorrigeerd door Parmenides in het tweede deel. De principes die worden losgelaten, zijn volgens Rickless drievoudig: "Uniqueness," wat inhoudt dat ieder specifiek *Idee* slechts één specifieke betekenis omvat, en niet meer; "Purity-F," het principe dat geen enkele *Idee* over tegengestelde eigenschappen kan beschikken, en tenslotte "No Causation of Contraries" dat stelt dat *Ideeën* geen tegenovergestelde eigenschappen bevatten, of dat tegenovergestelde eigenschappen er niet uit kunnen voortkomen. Deze principes worden losgelaten. Tegelijkertijd houdt Plato hiermee de belangrijkste stellingen uit de middenperiode van zijn oeuvre in stand: dat een eenduidig *Idee* gedacht kan worden achter een meervoudigheid van objecten; en objecten hierdoor tevens als afzonderlijk gekend kunnen worden.

Tot zover is een kort overzicht gegeven van de **hedendaagse** toonaangevende interpretaties.

In aanvulling op het bovenstaande wil ik nog een interpretatie toevoegen waar tegenwoordig weinig over wordt gepraat: de *transcendente interpretatie*.¹⁴ **Deze stamt oorspronkelijk uit de antieke tijd** en werd verdedigd door de Neoplatonisten, in het bijzonder door Plotinus (204/5 – 270) en Proclus (412-485). Deze visie stelt dat alle

---

¹¹ Samuel Rickless, "Plato's Parmenides," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Lente 2020 Editie), red. Edward N. Zalta, §7. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/plato-parmenides/>.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Walter Garrison Runciman, "Plato's Parmenides," *Harvard Studies in Classical Philology* 64 (1959): 104-105, <http://www.jstor.org/stable/310938>.

Platoonse dialogen een geheel vormen die dezelfde waarheid verkondigen: dat het Ene de oorsprong is van alle bestaande dingen. Deze goddelijke essentie is één en boven alle fysieke dingen verheven, terwijl het tegelijkertijd bestaat in alle dingen als de essentie van alle dingen.¹⁵ Het is deze visie die volgens Proclus in het tweede deel van de *Parmenides* zou worden gepresenteerd. Deze visie is welke ik ga behandelen in dit essay.

Deze interpretatie is bijzonder relevant omdat het een achtergrond biedt op Plato's filosofische uitgangspunt die hedendaagse filosofen niet kunnen bieden. Ik hoop hierbij oude informatie te herintroduceren die mogelijk een verdieping in ons hedendaagse begrip van de *Parmenides* tot gevolg kan hebben. In dit essay richt ik mij op de interpretatie van Proclus, die ernaar streefde om Plato's teksten als mystieke waarheid uit te leggen.¹⁶ Hij schreef een uitgebreide verhandeling op de *Parmenides* en beweerde dat dit de oorspronkelijke, juiste interpretatie van Plato's intenties zou zijn. Mijn doel is om te kijken naar de waardevolle bijdrage van Proclus aan Plato's *Parmenides*. Tevens neem ik enkele kritische beschouwingen ten aanzien van Proclus' standpunt in overweging; Proclus zag zichzelf voornamelijk als een uitlegger van Plato, maar het is niet overduidelijk dat hij dit ook daadwerkelijk was. De Neoplatoonse geschriften van Proclus over Plato verschillen inhoudelijk namelijk op fundamentele wijze van de geschriften van Plato zelf.

Om dit onderzoek te verrichten, zal ik eerst Plato's oorspronkelijke tekst samenvatten, waarbij ik de centrale argumenten van het stuk nauwkeurig uit zal schrijven. Ik zal hierbij expliciet de aandacht vestigen op de aansluiting tussen het eerste en het tweede gedeelte van de tekst. Vervolgens zal ik Proclus' interpretatie geven omtrent het kernprobleem, in de volgorde van de argumenten zoals geformuleerd door Plato in de dialoog. Vervolgens geef ik een samenvatting van het voorafgaande en presenteer ik enkele positieve en enkele kritische commentaren over Proclus' interpretatie van de *Parmenides*, waarna ik af zal sluiten met een conclusie.

---

¹⁵ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, vert. Glenn R. Morrow en John M. Dillon (Princeton: Princeton University Press 1987), 696-697.

¹⁶ Christoph Helmig en Carlos Steel, "Proclus," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Herfst 2021 Editie), red. Edward N. Zalta, §2. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/proclus/>.

Hoofdstuk 1: De Parmenides; een samenvatting.

A) Eerste Gedeelte van de Tekst.

A.1) Parmenides' Argumenten.

In dit eerste gedeelte van de tekst worden objecties gepresenteerd van Parmenides en diens student Zeno op Socrates' interpretatie van de *Ideeën*. De lezer valt middenin een conversatie. Socrates heeft zojuist Zeno's filosofische verhandeling gehoord; het volledige onderwerp is uiteengezet maar Socrates vraagt nog om verheldering. Indien de theorie klopt die Zeno juist tentoon heeft gespreid – namelijk, de theorie dat alle dingen niet-meervoudig zijn – welke consequenties volgen daar dan uit?¹⁷

Zeno stelt dat, indien dingen *meervoudig* ofwel *veelvuldig* zijn, ze zowel gelijkend als ongelijkend moeten zijn. Dit kan echter niet, want dingen kunnen enkel gelijkend zijn óf ongelijkend en nooit beide tegelijk. De conclusie die hieruit volgt, is dat dingen niet-meervoudig zijn. Zeno voert deze theorie naar eigen zeggen aan om Parmenides te ondersteunen, die de these verdedigt dat dingen één zijn. Het is dezelfde boodschap, maar dan op een andere manier geformuleerd. De conclusie dat alle zaken één zijn, is namelijk minder absurd dan aannemen dat alle zaken meervoudig zijn.¹⁸

Socrates werpt hier een objectie tegenop. Hij kan begrijpen dat een fysiek object op twee verschillende wijzen deel heeft aan een *Idee*. Een voorbeeld hiervan zou zijn dat een ding bijvoorbeeld groter is dan het ene object, maar kleiner dan een ander. Het ding neemt dan deel aan twee verschillende *Ideeën*, namelijk: grootheid en kleinheid. Echter, wat Zeno nu beweert is dat het mogelijk is dat een object beide *Ideeën* van grootheid en kleinheid *tegelijk* zou omvatten. Als gevolg daarvan, is bijvoorbeeld een mens per definitie groot en klein tegelijk. Volgens Socrates is dit onmogelijk: van een object kan worden gezegd dat het aan twee verschillende *Ideeën* kan deelnemen, maar de *Ideeën* op zichzelf zijn abstracte concepten en deze kunnen zich onderling niet mengen.¹⁹

Socrates wordt vervolgens door Parmenides ondervraagd over zijn concept van de *Idee*. Hij krijgt diens tegenargumenten naar zich toe:

---

¹⁷ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 127E-128B.

¹⁸ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 128C-D.

¹⁹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 128E-130A.

A.2) De Tegenargumenten.

- 1) De *Idee* kan onmogelijk één zijn, noch ondeelbaar, noch absoluut.²⁰

Socrates: er zijn *Ideeën*. De fysieke dingen nemen deel aan een specifiek *Idee* en ontlene hun naam eraan. Bijvoorbeeld: alles dat mooi is, is mooi doordat het de *Idee* schoonheid in zich draagt. Hetzelfde geldt voor begrippen zoals rechtvaardigheid en gelijkheid.

De *Idee* is in zichzelf volledig en één. Het is daarom niet van zichzelf te onderscheiden.

De *Idee* is één en op vele plaatsen tegelijk: "het is zoals de dag: deze is ook op meerdere plaatsen tegelijk maar blijft één".

Indien een *Idee* nu alle zaken omvat, omvat het ze slechts gedeeltelijk; een deel van de *Idee* bedekt het ene object, een ander deel van de *Idee* bedekt een ander.

***Parmenides*: In dit geval zouden dingen deelhebben aan een *gedeelte* van een *Idee*. De *Idee* is dan niet langer één, maar deelbaar en kan dan niet in ieder ding zijn als eenheid.**

- 2) Derde Man-argument: de *Idee* kan niet één zijn als er meerdere voorstellingen aan kunnen worden gekoppeld.²¹

Parmenides: een grote hoeveelheid aan grote dingen wekt de indruk van één groot geheel. Dit geheel heeft een definitie, namelijk: de *Idee*. We onderscheiden nu enerzijds de grote dingen, en anderzijds de *Idee* van grootheid die eraan ten grondslag ligt.

Vervolgens komt er een nieuw *Idee* van 'Grootheid' aan het licht waardoor zojuist genoemde grote dingen en de *Idee* 'Grootheid' groot lijken. Daarna gebeurt dit opnieuw: een vergelijkbaar *Idee* ontstaat waarbij de nieuwe 'Grootheid' groter lijkt dan de voorafgaande 'Grootheid' en bijbehorende grote dingen; de nieuwe *Idee* ontleent de essentie daaraan. Dit gebeurt steeds opnieuw *tot in infinitum*.

Indien er steeds een nieuw *Idee* verschijnt om de voorafgaande *Idee* en grote dingen te verantwoorden, is de *Idee* in kwestie niet langer één, maar zijn er meerdere die van elkaar verschillen.

---

²⁰ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 130E, 131E.

²¹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 132A-132B.

3) Het is niet door gelijkenis tussen *Idee* en ding dat dingen aan *Ideeën* participeren.²²

Socrates: Ja maar Parmenides, indien we aannemen dat een *Idee* alleen maar in de geest bestaat, is het probleem van de oneindige regressie zoals zojuist gepresenteerd, verholpen.

Parmenides: Iedere gedachte is een gedachte van iets dat één is. Een gedachte is daarom een gedachte van een *Idee*. De *Idee* wordt nog steeds gezien als één en volledig. De vooronderstellingen aangaande wat de *Idee* is, blijven hetzelfde: een concept dat kan worden uitgespreid over de dingen en onveranderlijk is.

Indien *Ideeën* alleen maar in het hoofd zouden bestaan en de andere dingen eraan deel zouden nemen, dan heeft dat noodzakelijk tot gevolg dat elk wezen uit gedachten (ofwel *Ideeën*) bestaat.

Socrates: Nee dat kan niet. De *Ideeën* zijn abstracte modellen en de andere dingen zijn er afbeeldingen van. De *Ideeën* en de afbeelding ervan participeren allebei aan dezelfde eenheid. Deze eenheid is de *Idee* die de inhoud verschaft aan de dingen.

***Parmenides*: In dat geval kan geen ding aan de *Idee* gelijk zijn of de *Idee* aan iets anders. Naast de *Idee* zal altijd een nieuw *Idee* in de geest verschijnen en als deze gelijk is aan de dingen, weer een nieuw *Idee*. Dit gaat door tot *in infinitum*.**

4) De *Ideeën* zijn voor de mens onkenbaar.²³

Parmenides: de *Ideeën* ontlenen hun essentie aan hun onderlinge verhouding tot elkaar, op hun eigen niveau. Hetzelfde geldt voor de fysieke dingen in de wereld der mensen: deze ontlenen hun essentie eveneens aan hun onderlinge verhouding tot elkaar. Er is een strikte scheiding tussen het niveau van de *Ideeën* en het fysieke domein: de dingen van onze wereld hebben geen invloed op de *Ideeën* 'daarboven' en wederzijds.

Kennis is gebonden aan het niveau waar het bij hoort. Kennis van fysieke dingen is kennis van ons domein. Kennis van de *Ideeën* is kennis van het domein van de absolute *Ideeën*, die voor ons mensen onbereikbaar zijn: deze bezitten wij niet.

Elke verschillende soort kennis wordt gekend door de *Idee* van deze kennis – die wij niet bezitten als mensen.

---

²² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 132B-133A.

²³ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 133C-134C.

Hieruit volgt dat wij geen enkele *Idee* kunnen kennen. De essenties van alle *Ideeën* op zichzelf zijn voor ons onkenbaar als gevolg hiervan.

5) De Goden kunnen de menselijke zaken niet kennen, noch erover heersen..²⁴

Parmenides: indien er absolute kennis bestaat, is deze volmaakter dan de kennis van onze wereld (de fysieke wereld).

Zojuist is gezien dat kennis alleen maar beschikbaar is op het eigen niveau waarbinnen het bestaat – mensen hebben geen toegang tot de *Ideeën*.

Indien er een wezen is dat toegang heeft tot absolute kennis, is dat een God.

Om deze reden kan een God, die toegang heeft tot het hoogste niveau van absolute kennis, onze wereld niet kennen, noch de dingen in deze wereld, noch de mensen. De Goden staan los van onze wereld en kunnen zich niet met onze aangelegenheden bemoeien.

Tot dusver zijn vijf tegenargumenten genoemd. Deze vormen de bezwaren indien de *Idee* als één en absoluut wordt voorondersteld, volgens Parmenides. Daarentegen wordt denken en discussiëren over de dingen onmogelijk, indien men niet accepteert dat ieder ding een corresponderende *Idee* heeft. Op dit probleem moet een oplossing worden gevonden..²⁵

A.2) Over de Filosofische Training.

Socrates moet doorgaan met zijn filosofische training, volgens Parmenides. Hij maakt nog twee toevoegingen: ten eerste moet worden aangenomen dat het onderzoek niet op de materiële dingen is gericht, maar op datgene dat enkel door de redenering wordt gevat: de *Ideeën*. Ten tweede geldt dat de filosoof niet alleen de gevolgen van een hypothese moet onderzoeken indien het onderzoeksobject bestaat, maar hij moet ook de gevolgen onderzoeken indien het onderzoeksobject níet bestaat..²⁶ Parmenides zal deze methode nu demonstreren aan de hand van een zelfgekozen hypothese: de hypothese van het absolute

---

²⁴ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 134C-134E.

²⁵ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 135A-135C.

²⁶ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 135D-136A.

Ene.²⁷ Er volgt nu een dialooggesprek waarin een karakter genaamd Aristoteles wordt ondervraagd door Parmenides. Samengevat zijn dit de uitkomsten van het onderzoek, geformuleerd in negen hypothesen.

B) Tweede Gedeelte van de Tekst.

B.1) Hypothese 1: Het Ene is één en bezit noch vorm noch getal.

*Het Ene is één.*²⁸

Het Ene is één. Dat wat één is, kan niet bestaan uit delen. Een geheel kan dat wel, gezien het feit dat het een samenkomst van delen vooronderstelt die samen een eenheid vormen. Een geheel bestaat uit delen, en delen vormen samen een geheel. Het Ene is één zonder delen.

*Het Ene is oneindig.*²⁹

Het Ene is oneindig. De afwezigheid van delen impliceert dat er geen onderdelen van het Ene individueel aangewezen kunnen worden; het heeft ze namelijk niet. Het heeft daarom tevens geen begin, midden of einde. Het kan ook niet aan vorm deelnemen; het heeft geen ruimtelijke uiteinden, want dat zou een begrenzing aanduiden. Omdat het Ene geen begrenzingen heeft, is het oneindig.

*Het Ene is nergens.*³⁰

Het Ene is nergens. Het is noch in iets anders, noch in zichzelf. Indien het Ene in iets anders zou zijn en erdoor zou worden omvat, zou het moeten raken aan het object waarin het zich begeeft. Aangezien het Ene oneindig is en geen aanrakingspunten heeft, is dit onmogelijk. Het Ene is dus niet in iets anders. Indien het in zichzelf zou zijn, zou het worden omvat door zichzelf. Dit is echter onmogelijk, want iets kan niet dezelfde polariteit bezitten ten opzichte van zichzelf: het moet ofwel passief, ofwel actief bestaan ten opzichte van iets dat de tegenovergestelde eigenschap bezit. Het Ene is dezelfde als zichzelf, dus dit is onmogelijk.

---

²⁷ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 137B-137C.

²⁸ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 137C-137D.

²⁹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 137D-138A.

³⁰ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 138A-138B.

*Het Ene is noch in beweging, noch in stilstand of op dezelfde plaats als zichzelf.*³¹

Het Ene is niet in beweging: Indien het zou bewegen, zou het moeten veranderen in zichzelf om deze verplaatsing mogelijk te maken, maar dat kan niet want dan is het Ene niet langer één. Noch kan het zich verplaatsen, want dan zou het Ene zichzelf op moeten delen in onderdelen van een geheel, om vervolgens in een circulaire beweging rond te draaien rond het eigen middelpunt, om beweging mogelijk te maken. Dit kan niet, want het Ene heeft geen delen. Het Ene kan dus onmogelijk beweging vertonen, waardoor het nooit in iets anders kan zijn. Hierdoor kan het ook nooit in dezelfde plaats zijn als een ander ding.

Noch is het in stilstand en in zichzelf, want als het op dezelfde plaats zou zijn als zichzelf, zou het al in de plaats zijn waar het reeds verblijft – in de oneindigheid van zichzelf. Echter, het Ene kan niet in zichzelf zijn, zoals we eerder zagen: twee dezelfde polariteiten sluiten elkaar uit. Het Ene is oneindig en verblijft nergens. Daarom staat het ook niet stil of is het op dezelfde plaats als zichzelf.

*Het Ene is noch identiek met zichzelf en andere dingen, noch verschilt het van zichzelf en de andere dingen.*³²

Het verschilt niet van zichzelf, want in dat geval verschilt het van zichzelf. Noch kan het identiek worden met zichzelf: het Ene, dat altijd al één was, zou geconceptualiseerd moeten worden alsof het zich als extra entiteit tot zichzelf verhoudt: een tweede, identieke “Ene” wordt geponeerd waar het vervolgens één mee wordt. Het Ene is nu niet langer één, maar twee geworden. Dit is echter onmogelijk, want het Ene was altijd al één.

Noch kan het Ene verschillen van iets anders, want het Ene bevat enkel eenheid en onderscheidt geen tegenstellingen. “Door één te zijn zal het niet verschillend zijn.” Zo formuleert het karakter Parmenides het: “het komt niet toe aan dat wat één is, om te verschillen van iets; dat [verschillen] komt alleen toe aan iets dat verschilt van iets verschillends.” Als het Ene dus niet door zichzelf kan verschillen van iets anders, zal er niets zijn waarvan het verschilt. Noch kan het tenslotte identiek zijn aan iets anders, want als het identiek is met iets buiten zichzelf, verschilt het van zichzelf.

---

³¹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 138B-139B.

³² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 139B-139E.

*Het Ene is noch gelijkend, noch niet-gelijkend op zichzelf of op iets anders.*³³

Het Ene is niet-gelijkend met zichzelf. Iets dat niet-gelijkend is, moet op dezelfde manier worden beschouwd als iets dat niet-identiek is. Zie het zojuist genoemde probleem van identiteit: ook voor het begrip 'gelijkheid' moet een vergelijking worden beschreven tussen het ene, en het andere object. In het geval van het Ene kan dit niet, zoals we zagen. Het Ene is één dus kan het geen extra versie van zichzelf – of extra eigenschap – bezitten. Verder kan het Ene ook niet verschillend zijn van zichzelf, omdat het dan niet langer één is, maar meer.

Noch kan het Ene gelijkend zijn met iets anders, want ook dan is het niet langer één. Tenslotte is het niet verschillend van iets anders, want we hebben zojuist gezien dat het Ene in zichzelf niet kan verschillen van iets anders omdat het één is en daarom alle tegenstellingen in zich sluit.

*Het Ene is qua concrete afmetingen betreft, noch gelijkend, noch niet gelijkend op zichzelf of op iets anders.*³⁴

Qua afmeting kan het Ene niet gelijk zijn met zichzelf, want als het gelijk is, is het weer identiek aan zichzelf en we zagen net dat dat niet kan. Noch is het in staat om gelijk (ofwel identiek) te zijn met de maat van enig ander ding, want ook dan is het Ene weer méér: het kan niet groter zijn of kleiner dan de dingen waarmee het in meetbaarheid wordt vergeleken, want dan zou het uit zoveel delen bestaan als dat het maateenheden kent. Het Ene heeft dus aan geen enkele, noch aan meerdere maateenheden deel, noch in verhouding tot zichzelf, noch in verhouding tot iets verschillends.

Tenslotte geeft Plato geen informatie over waarom het Ene qua afmeting noch niet-gelijkend is met zichzelf, noch niet-gelijkend op iets anders. Echter, gebaseerd op de vorige paragrafen, lijkt de vooraf gegeven verklaring voor de hand te liggen; namelijk dat het *niet aan het Ene is om van iets te verschillen*— omdat het één is. Het *is* gewoon.

*Het Ene is niet in de tijd.*³⁵

Indien het Ene jonger, ouder of even oud zou zijn als de andere dingen, dan zou het qua tijd identiek moeten worden met het andere ding. Daarmee zou het aan het gelijkende

---

³³ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 139E-140B.

³⁴ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 140B-140E.

³⁵ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 140E-141D.

deelnemen – het zou in termen van tijd gelijk zijn aan het object. Dit is onmogelijk, zoals we zojuist zagen. Het Ene verschilt daarom niet in leeftijd tegenover zichzelf, noch tegenover iets anders.

Het volgende geldt ook voor het Ene: indien enig object bovendien in de tijd zou zijn, zou het steeds ouder worden tegenover zichzelf omdat het object steeds dezelfde blijft. Het zou tevens jonger worden dan zichzelf, omdat het onveranderlijk dezelfde blijft en alle tijd daar tegenover minder lijkt in vergelijking. Het Ene kan deze eigenschappen niet bezitten, omdat het eeuwig is, zoals we zagen. Dus, is het Ene niet in de tijd.

*Het Ene is niet en is fundamenteel onkenbaar.*³⁶

Het Ene is op geen enkele manier. Het is nooit geworden in het verleden, het is niet in het nu, en het zal nooit worden in de toekomst. Het Ene heeft geen deel aan het zijn. De consequentie is dat het zelfs niet één genoemd kan worden, omdat het niet is. Zeggen dat het één is, vooronderstelt één zijn als bestaand ding, omdat het een omschrijving heeft. En als het bestaand is, is het binnen de tijd, want alleen binnen tijd kan iets deelnemen aan zijn. Het Ene, dat oneindig is en buiten tijd, kan daarom niet zijn. Iets dat niet is, bezit geen eigenschappen; geen naam, geen omschrijving, *niets*. Het kan niet worden gekend.

B.2) Hypothese 2: Het Ene is Meervoudig en is een Geheel.

In de eerste hypothese werd vastgesteld dat het Ene één is en oneindig. Echter, nu wordt een andere aanname gehanteerd: *indien het Ene is*. Indien het Ene is, neemt het deel aan het zijn.³⁷ Andere consequenties volgen uit deze benaderwijze, welke tot gevolg zullen hebben dat het Ene deel heeft aan vorm. Parmenides maakt allereerst een onderscheid tussen twee verschillende eigenschappen: Het gegeven dat het Ene *één is*, en het gegeven dat het Ene *is*. Het feit dat het Ene *is*, betekent nu dat het de eigenschap krijgt te *bestaan*, in reactie op de vorige hypothese waarin we zagen dat het Ene *niet-is*. Beide eigenschappen behoren toe aan één wezen: het Ene.

---

³⁶ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 141D-142A.

³⁷ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 142B-142E.

*Het Ene is een geheel en heeft delen.*³⁸

Het Ene als één en het Ene als zijn worden twee verschillende eigenschappen – ofwel delen – van dit Ene, waardoor het Ene een geheel wordt dat delen bezit. Het Ene is nu twee geworden. Beide eigenschappen hebben bovendien deel aan elkaar, want het Ene dat één is heeft betrekking op zijn, en zijn heeft automatisch betrekking op één zijn. Elk van de twee delen bezit daarom onvermijdelijk zowel het Ene als het zijn – ze zijn allebei individueel één omdat ze beide eigenschappen in zich dragen. Omdat het Ene nu twee is, zijn de eigenschappen van het Ene meervoudig, wat de basis schept voor het Ene dat oneindig is in aantal.

*Het Ene is oneindig in getal.*³⁹

We erkennen in het Ene nu dus het nummer 'één', en het nummer 'twee'. Nu wordt ook het samenvoegen van deze nummers mogelijk; we kunnen nu denken in termen van: één plus twee is drie. Het getal drie wordt denkbaar. Evenzeer worden vermenigvuldigingen van nummers denkbaar; het scala van nummers wordt groter. Ieder mogelijk getal wordt denkbaar en het bestaan daarvan wordt onvermijdelijk. **Als één dus bestaat, moet er onvermijdelijk het begin zijn van het getal, en daardoor de onvermijdelijkheid van een oneindig aantal wezens.** Alles wat getal heeft, heeft deel aan het zijn, evenals de delen van alle verschillende getallen wanneer deze worden opgedeeld. **Het Ene is daarom oneindig in getal.**

*Het Ene is in alle getallen – ofwel delen van zichzelf.*⁴⁰

Het Ene wordt méér: het wordt een oneindig aantal wezens. Het is gelijktijdig in al deze delen van zichzelf aanwezig. Het heeft zichzelf verdeeld in de delen terwijl het één blijft. Het is noodzakelijk even talrijk in aantal als alle delen waarin het zich in bevindt. Het Ene heeft dus evenveel delen als het Zijn, en het Zijn heeft evenveel delen als het Ene. Deze samenwerking is wederzijds. Het Ene is daarom op twee manieren veelvuldig. Ten eerste: op de wijze waarop het zich representeert als het Zijn, is het Ene – als Zijn – daarom veelvuldig; maar ook ten tweede: in zichzelf, op zichzelf, als Één die zich noodzakelijk verspreidt in de

---

³⁸ Ibid.

³⁹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 143A-144A.

⁴⁰ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 144B-144E.

delen. Het Ene is daarom in Zijn veelvuldig en oneindig in aantal, als ook op zichzelf als één veelvuldig en oneindig in aantal.

*Het Ene is begrensd en heeft deel aan vorm.*⁴¹

Dit Ene heeft een oneindig aantal delen. Het is in al deze individuele delen verspreid. Tegelijkertijd omvat het zichzelf omdat het een *geheel* is van al deze delen *samen*: het Ene is in de delen, en omgedraaid zijn de delen in het geheel. Het is oneindig in het aantal delen waarin het zich bevindt, maar eindig voor zover het een geheel is dat de delen omvat. Daarom moet het Ene noodzakelijk een begin, midden en einde bezitten. Deze begrenzing betekent **dat het Ene een vorm bezit**. Het Ene heeft uiteinden en is in staat om een rechte, ronde of mengvorm van beide te hebben.

*Het Ene is in zichzelf voor zover het de totaliteit van de delen is, en in iets anders voor zover het een geheel is.*⁴²

Voor zover het Ene in de totaliteit van de delen is en meervoudig is, is het in zichzelf. Tegelijkertijd is het Één in zichzelf als samenstelling van de delen: als geheel omvat het de vele dingen.

Het Ene is in iets anders voor zover het een geheel is. Iets anders betekent: niet in de eigen delen. Als geheel is het Ene afhankelijk van de delen, maar de delen niet van het geheel. Het zou zich als een samenstelling van delen moeten verplaatsen in een ander deel – maar dit kan niet als het Ene één is. Het geheel kan dus noch in alle delen zijn, noch in een enkel deel. Het Ene als geheel kan niet bestaan in zichzelf; het moet daarom bestaan in iets anders.

*Het Ene is in stilstand voor zover het in zichzelf is, en in voortdurende beweging voor zover het in iets anders is.*⁴³

Indien het Ene in zichzelf is en dus in de eigen delen is, verblijft het altijd op dezelfde plaats. Daarom moet het noodzakelijk stilstaan. Voor zover het in iets anders is, is er geen vaste

---

⁴¹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 145A-145B.

⁴² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 145B-145E.

⁴³ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 145E-146A.

plaats waarin het zich standaard zou bevinden: het is daarom altijd in voortdurende beweging. Het Ene is dus noodzakelijkerwijs zowel in stilstand als in beweging.

*Het Ene is identiek met zichzelf en verschillend van zichzelf, en ook identiek met en verschillend van de andere dingen.*⁴⁴

Volgens Parmenides kan het Ene niet verschillen van zichzelf, noch van iets anders. Het 'verschillende' bestaat namelijk niet als categorie. Om te verschillen moet iets zich onderscheiden, maar iets kan zich nooit onderscheiden tegenover zichzelf: ieder object is identiek met zichzelf. Bijvoorbeeld: iets dat rechtvaardig is, is rechtvaardig. Het verschillende kan nooit tegelijkertijd in het identieke verblijven, omdat de essentie van een object altijd dezelfde blijft. Het verschillende kan daarom nooit in enig wezen verblijven. Als gevolg daarvan kan ook datgene dat 'niet-één' is (ofwel: de andere dingen) **niet** verschillen van zichzelf of van iets anders. Het Ene dat niet is, heeft geen getal of inhoud – omdat het het tegenovergestelde is van het Ene. Echter, het Ene en Niet-Ene kunnen niet verschillen van elkaar, want geen enkel iets kan van een ander verschillen. **Het Ene is daardoor identiek aan zichzelf en aan het Niet-Ene.** Het Ene en het Niet-Ene (de andere dingen) zijn daarom noodzakelijk identiek aan elkaar.

*Het Ene is gelijkend en niet-gelijkend op zichzelf, als ook gelijkend en niet-gelijkend op iets anders.*⁴⁵

Het Ene is als geheel noodzakelijk gelijkend en niet-gelijkend op zichzelf. Hoe dit mogelijk is, legt Parmenides in deze passage niet uit.

Het Ene als geheel is tevens gelijkend en niet-gelijkend op iets anders: het verschilt wederzijds met de andere, meervoudige dingen en is daarom niet-gelijkend ermee. Daarnaast is het identiek met de andere dingen in het gegeven dat het wederzijds van de andere dingen verschilt.

Hier herhaalt Parmenides nogmaals het kernpunt van de vorige paragraaf: het Ene en het Niet-Ene zijn identiek. Voor zover de andere dingen en het Ene worden beschouwd als twee verschillende zaken, zouden de onderlinge eigenschappen verschillen – maar dit is slechts

---

⁴⁴ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 146A-147B.

⁴⁵ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 147C-148D.

schijn, want in feite zijn beide één. Het Ene is identiek met de andere dingen en verschilt daarvan, en daarom is het gelijkend en niet-gelijkend op de andere dingen.

*Het Ene raakt de andere dingen en zichzelf, en raakt de andere dingen en zichzelf niet.*⁴⁶

Het Ene raakt zichzelf, aangezien het identiek is met zichzelf. Tegelijkertijd raakt het zichzelf niet: alles wat met iets in aanraking wil komen, moet de plaats innemen die direct grenst aan datgene dat het wil raken. Het Ene moet daarom direct naast zichzelf gaan liggen om aanraking mogelijk te maken. Dit is echter onmogelijk, want dan moet het Ene eerst twee worden en dat is onmogelijk aangezien het één is.

Daarnaast kan het Ene ook niet de andere dingen raken, aangezien de andere dingen daarvan verschillen. De andere dingen zijn niet-Een, dus zijn ze afgescheiden van het Ene. Deze dingen hebben geen getal – ze zijn überhaupt niet, en dus is geen aanraking mogelijk. Daarnaast is het Ene daarentegen wél in aanraking met de andere dingen, ofwel het niet-Ene omdat het identiek daarmee is, zoals zojuist gezien.

*Het Ene is gelijk aan de andere dingen en aan zichzelf, en is ook ongelijk aan de andere dingen en aan zichzelf.*⁴⁷

Het Ene is gelijk aan zichzelf omdat het geen grootheid of kleinheid in zich heeft; omdat het één is en geen onderscheid maakt tussen die principes. Het Ene is daarom niet groter of kleiner dan zichzelf. Het staat neutraal tegenover deze principes – en is daarom gelijk aan zichzelf. Tevens is het Ene gelijk aan de andere dingen: het kan vanuit de eigen aard niet groter of kleiner zijn dan iets anders, en het kan de andere dingen daarom dus ook niet overtreffen, of erdoor overtroffen worden. Daarom staat het Ene op gelijke voet met de andere dingen, en is het ermee gelijk.

Het Ene is tevens ongelijk met zichzelf, voor zover het een geheel is en delen heeft. Het Ene omvat de eigen delen en de delen omvatten het Ene als geheel: het Ene is 'in zichzelf' en tevens is het rondom zichzelf. Daarom is het tegelijk groter en kleiner dan zichzelf, als ook gelijk aan zichzelf. Het heeft daarom evenveel, minder en meer maateenheden dan zichzelf als ook meer, minder en evenveel delen.

---

⁴⁶ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 148D-149D.

⁴⁷ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 149D-151E.

Het Ene is tevens ongelijk met de andere dingen: het omvat óók de andere zaken, welke eveneens groter zijn, kleiner zijn, en in gelijk formaat zijn daarmee en delen hebben. Dit kan alleen omdat het Ene en de andere dingen identiek zijn. Beiden omvatten elkaar: het Ene is in de andere en het andere is in het Ene. Er is geen plek waar beide anders zouden kunnen zijn; buiten het Ene en het andere bestaat er niets. Als gevolg hiervan: "zijn de andere groter dan het Ene, daar ze het omvatten, en is het Ene kleiner, daar het omvat wordt. Maar doordat de andere in het Ene zijn, is volgens dezelfde redenering het Ene groter dan de andere, en zijn de andere kleiner dan het Ene.

*Het Ene – voor zover het is en wordt – heeft deel aan de tijd en wordt jonger en ouder dan zichzelf en de andere, en ook weer niet jonger en ouder dan zichzelf en de andere.*⁴⁸

Het Ene als geheel is in de tijd en heeft delen. Tegenover zichzelf wordt het ouder, omdat het Ene als geheel altijd één blijft, maar de delen ouder worden tegenover het geheel – waar zij vandaan bewegen. Het Ene als geheel wordt tegelijkertijd jonger dan zichzelf, omdat de delen veranderen en het Ene dezelfde blijft. Het wordt daarom tegelijkertijd ouder en jonger dan zichzelf. Omdat het gelijktijdig in *het heden* ouder en jonger wordt dan zichzelf, wordt het Ene als geheel *niet* jonger en *niet* ouder dan zichzelf.

Tevens is het Ene niet ouder of jonger dan de andere dingen: het is er identiek aan. Ieder deel dat is en niet-is, is noodzakelijk één, volgens Parmenides. Het proces van het ontstaan van een ander ding is identiek aan dat van het Ene als geheel: het ontwikkelt zich vanaf een begin, naar een middelpunt, naar een einde. In het ontstaan van het begin is het middelpunt en het einde al inbegrepen: een deel heeft altijd al het één-zijn in zich gedragen. Een geheel van delen ontstaat *gelijktijdig* met elkaar; het Ene als geheel is er het begin en het einde van. Hetzelfde geldt voor de andere dingen: tijdens het proces van totstandkoming van een deel, gaat het evenzeer door de bewegingen van begin, midden en einde heen. Het wás altijd al wat het is: één. Het Ene bezit daarom dezelfde leeftijd als al het andere.

*Kenbaarheid.*⁴⁹

Indien het Ene deelneemt aan de tijd zoals we zojuist hebben gezien, dan heeft het onvermijdelijk deel aan het verleden, aan het heden en aan de toekomst. In dat geval kan

---

⁴⁸ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 151E-155C.

⁴⁹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 155C-155E.

het worden geobserveerd en kan erover worden gezegd dat het op een bepaalde manier bestond, bestaat, of zal bestaan. Dit betekent dat er kennis over bestaat en er een waarneming van is; een beschrijving. Alle zaken van het Ene als ook van het Niet-Ene bestaan daarbij onder één en dezelfde realiteit die aan de grondslag ligt van beide. Deze realiteit is het Ene.

B.3) Hypothese 3: Het Ene is de Ogenblikkelijke Overgang van Zichzelf.⁵⁰

Parmenides trekt uit het voorafgaande een belangrijke conclusie: het Ene is niet-één en niet-veelvuldig, en heeft geen deel aan bestaan, maar is oneindig. Tegelijkertijd is het één en veelvuldig, bestaat het, is het begrensd en heeft het delen.⁵¹ Omdat het Ene over **allebei deze kenmerken bezit, is het noodzakelijk dat het soms géén deel heeft aan het zijn, en soms wél deel heeft aan het zijn.**

Als gevolg hiervan, bestaan er twee verschillende soorten tijd: de tijd waarop het Ene aan Zijn deelheeft, en de tijd waarop het Ene níet deelheeft. Er moet daarom **een overgang** zijn: een moment waarop het deel krijgt aan het Zijn en een tijd waarop het dit Zijn opgeeft. Het Ene *ontstaat* in de tijd als veelvuldig, en *vergaat* vervolgens als de veelvuldige vormen van zichzelf. Wanneer het vergaat, betekent het dat het Ene weer niet-één is en níet-veelvuldig en níet in de tijd: in níet-woorden en níet-vergaan. Het proces wordt hier beschreven als een uiteengaan en een verenigen van zichzelf: een naar buiten treden, en een naar binnen trekken (samentrekken).

Deze overgang vindt plaats in het *ogenblikkelijke* ofwel in het *exact zelfde moment*, volgens Parmenides. Dit is omdat het Ene in geen enkele tijd is. Het Ene is dan noch in beweging, noch in stilstand. Dit *ogenblikkelijke* moment is "het zonderlinge wezen dat tussen de beweging en de stilstand in ligt (...) het is [zowel] het *vertrekpunt* en het *eindpunt* bij de overgang van beweging naar stilstand, en van stilstand naar beweging." Deze *ogenblikkelijke* beweging is zichtbaar in het Ene wanneer het vergaat in de eigen veelheid van de delen en weer één wordt, evenals wanneer het vanuit het oneindige (en onzichtbare) aspect van zichzelf, méér wordt *als* delen.

---

⁵⁰ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 155E-157B.

⁵¹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 155E.

B.4) Hypothese 4: Indien het Ene Is, Moet het Alle Tegenovergestelde Kenmerken Bezitten.⁵²

Aangezien de andere dingen zich onderscheiden van het Ene, bevatten ze geen eenheid en kunnen ze geen deel uitmaken van een geheel. Ze zijn het tegenovergestelde van het Ene: een collectieve meervoudigheid zonder onderlinge samenhang. Ieder afzonderlijk ding maakt er deel van uit en allemaal bestaan ze los van elkaar.

De reden is dat het aan eenduidige betekenis ontbreekt: er is geen samenhang omdat er geen eenheid is. Een eenduidige gedachte of idee is afwezig. Daar een veelvoudigheid geen deel kan zijn van iets dat één is, kan het geen enkelvoudige gedachte omvatten, en daarom geen eenheid. De aard van de andere dingen is daarom oneindigheid: een veelvoudigheid is *oneindig in aantal* en kan niet kan worden gedefinieerd – want als het wordt gedefinieerd, neemt het weer deel aan een specifieke gedachte of *Idee*, en een *Idee* impliceert noodzakelijk het bestaan van een eenheid.

Echter is dit onmogelijk. Aangezien de andere dingen worden gedacht als een meervoudigheid, worden ze gedacht als een bestaand concept, en daarom is het concept ‘veelheid’ een *Idee*, ofwel: een eenheid. Als gevolg hiervan, moeten de andere dingen noodzakelijk deel zijn van een geheel. Daarom zijn ze ook automatisch deel van het Ene, want alleen het Ene is, en is een geheel. Alle andere dingen behoren dus noodzakelijk toe aan het Ene.

De consequentie hiervan is dat er een afbakening ontstaat: de andere dingen die in hun eigen natuur oneindig zijn en onbegrensd, nemen nu deel aan het Ene, waardoor ze begrensd worden. Ze zijn nu delen van het Ene geworden en nemen hun plek in ten opzichte van de andere begrensde delen van het Ene. Zo zijn de andere dingen onbegrensd en oneindig voor zover ze níet participeren aan het Ene; in hun eigen pluraliteit en ondefinieerbaarheid. Voor zover ze daarnaast participeren aan het Ene als geheel zijn ze tevens begrensd, omdat het Ene begrensd is.

Doordat de andere dingen dus zowel begrensd en onbegrensd zijn, vertonen ze eigenschappen die onderling tegengesteld zijn aan zichzelf. De andere dingen zijn daarom gelijkend en ook niet-gelijkend, als ook identiek en verschillend – zowel op zichzelf als op

---

⁵² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 157B-159A.

elkaar. En aangezien ze participeren aan het Ene, vertoont het Ene daarom evenzeer alle zelfde eigenschappen: het is gelijkend en niet-gelijkend met zichzelf, als ook identiek met en verschillend van zichzelf.

B.5) Hypothese 5: Indien het Ene Is, Is het Enkelvoudig en Absoluut en Sluit het Alle Andere Dingen Uit.⁵³

Het Ene heeft geen delen en is enkelvoudig. De enige hypothese waarin dit eerder is gezien, is de eerste hypothese: Het Ene is één en heeft noch vorm, noch delen. Dit wordt in deze 5e hypothese bevestigd doordat wordt gezegd dat dit Ene op zichzelf bestaat, afgezonderd van de andere dingen, en dat het níet middels de eigen delen in de andere zaken kan zijn. Uit deze opmerking kan worden afgeleid dat het Ene geen delen heeft – en dus enkelvoudig is van nature.

Als gevolg hiervan, kunnen de andere dingen niet in het Ene zijn. Ze zijn een meervoudigheid en zijn afgezonderd van het Ene dat enkelvoudig één is. De reden is dat het Ene in zichzelf geen ruimte heeft om deze delen te omvatten: het Ene als één op zichzelf kan immers alleen maar worden gekend als één, waar vooralsnog geen verdere getallen – of delen – uit kunnen worden afgeleid. De automatische consequentie is dat de andere dingen buiten worden gesloten. Daar de andere dingen meervoudig zijn, kunnen ze dit één-zijn zelf bovendien niet genereren. In de vorige hypothese werd gezien dat de andere dingen alleen maar delen kunnen zijn van een geheel indien ze participeren aan het Ene – en dat is hier niet mogelijk. De andere dingen zijn als gevolg hiervan noch één, noch vele (ofwel: getal), noch delen, noch een geheel; ze zijn niets. Noch hebben ze enige inhoud of beschikken ze over de eigenschap om gelijk te zijn aan elkaar of aan het Ene of om van elkaar of van het Ene te verschillen.

---

⁵³ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 159B-160B.

B.6) Hypothese 6: Indien het Ene Niet is, Ontstaat het en Vergaat het en Ontstaat het en Vergaat het niet. Ook Beweegt het en Beweegt het Niet.⁵⁴

Deze hypothese lijkt wederom te spreken over het absolute en enkelvoudige Ene van de vorige hypothese – maar dan op de wijze dat dit Ene níet is. Dit niet-Ene staat tegenover de meervoudige dingen, welke er los van staan omdat zij meervoudigheid zijn.

Het Ene is niet, maar krijgt verschillende eigenschappen toegekend doordat de filosoof er een beschrijving aan geeft. Het Ene wordt beschreven met termen die karakteristiek van toepassing zijn op alle meervoudige zaken, zoals beschrijvingen van gelijkenis en verschil. Deze termen hebben definieerbare karakteristieken en worden nu toegepast op het ondefinieerbare Ene dat niet is. Dit niet-Ene, dat geen enkel van die kenmerken bezit, staat er volledig neutraal tegenover, en wordt gekleurd door deze externe bepalingen, terwijl het er als niet-zijnde zelf buiten staat: het participeert niet aan delen of gehelen van het andere, gezien het zelf niet is.

Echter, hieruit volgt dat dit niet-Ene toch deel heeft aan het Zijn, omdat er uitspraken over worden gedaan. Wanneer de zin wordt uitgesproken: “het niet-Ene is”, dan krijgt het onvermijdelijk de eigenschap “te zijn”. Het **Ene dat niet is**, heeft nu **twee wijzen waarop het is**: het is níet, en het is. Het is immers onvermijdelijk dat het absoluut níet is – indien men dat aanneemt. Tegelijkertijd wordt er nu een zijnsstatus aan toegeschreven, en kunnen er eigenschappen aan worden toegewezen. Het Ene dat niet is, participeert aan de andere dingen omdat het *is geworden*, en als zodanig omvat het nu het zijn én het niet-zijn, en bevindt het zich in de overgangsfase tussen beide principes omdat het beide is.

Als gevolg hiervan, beweegt het niet-Ene en is het in stilstand. Het is in beweging voor zover het delen heeft en ontstaat en vergaat. Echter, dit is onmogelijk: het Ene kan niet door overgang worden bewogen, daar het niet is. Bovendien kan het zich niet verplaatsen, want indien het zich verplaatst, verandert het, en als het verandert, is het niet langer één, maar vertoont het andere eigenschappen. Daarom moet het wel in stilstand zijn. Echter kan dat ook niet, omdat het dan op dezelfde plaats zou ronddraaien als zichzelf, en dat is onmogelijk want het Ene is niet en is daarom nergens. De consequentie hiervan is dat het Ene ontstaat en vergaat door te veranderen, en dat het níet ontstaat en níet vergaat door niet te

---

⁵⁴ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 160B-163B.

veranderen. Het is in verandering voor zover het in beweging is van ontstaan en vergaan en het is níet in verandering voor zover het in stilstand is en het niet ontstaat en vergaat.

***B.7) Hypothese 7: Het Ene Is Op Geen Enkele Manier.*⁵⁵**

Deze hypothese is de radicaal tegenovergestelde van de vorige: het Ene dat niet is, is letterlijk zoals het wordt beschreven – het is absoluut níet. Als gevolg hiervan, kan het Ene niet ontstaan of vergaan en beweegt het niet. Noch participeert het aan de dingen. Noch neemt het deel aan bepalingen zoals ‘gelijkheid’ of ‘ongelijkheid’ of ‘identiek’ of ‘verschillend’ met betrekking tot dingen. Noch kan het stilstaan, omdat het niet op dezelfde plek kan zijn als zichzelf. Het heeft in het algeheel geen beschrijving.

***B.8) Hypothese 8: Indien het Ene Niet Is, Kunnen de Andere Dingen Niet Één Zijn.*⁵⁶**

Indien het Ene niet is, zijn de andere dingen niet individueel kenbaar of identificeerbaar – een enkel ding kan niet worden gekend, want het getal één bestaat niet. De andere dingen zijn een veelheid zonder eenheid, een collectief zonder structuur. Ze zijn noodzakelijk alleen kenbaar als clusters of groepen, en verhouden zich ook als zodanig tot elkaar. Wanneer een eenheid niet denkbaar is, zijn het alleen groepen die denkbaar zijn. Deze groepen van dingen beschikken over een veelheid aan kenmerken die net zo divers zijn als de dingen zelf – waarmee ze alleen verschillen tegenover elkaar en niet tegenover het Ene, gezien dit Ene niet bestaat. Het Ene kan niet worden gekend, want het is niet.

Hieruit volgt dat ieder afzonderlijk ding uit een oneindig aantal delen bestaat. Ieder individueel ding is in werkelijkheid versnipperd in een veelheid van delen en geeft als zodanig **de illusie van eenheid**. Het getal één is onkenbaar en als gevolg daarvan is **geen enkel getal kenbaar**, aangezien individuele nummers op zichzelf niet kunnen worden gekend. Het Ene dat de voorwaarde is van de samenhang tussen verschillende ideeën en deze hun eenduidige structuur geeft, is afwezig. Een enkelvoudig idee kan niet worden geïdentificeerd als de essentie van het object. **Eenheid is dus een illusie**. De consequentie is

---

⁵⁵ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 163B-164B.

⁵⁶ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 164B-165E.

dat de andere dingen gelijkend schijnen op het Ene terwijl ze dit niet zijn; tegelijkertijd zijn ze gelijkend op een meervoudigheid omdat dit is hoe ze feitelijk zijn.

B.9) Hypothese 9: Indien het Ene Niet Is, Kunnen de Andere Dingen Niet Één Zijn, Noch Meervoudig zijn.⁵⁷

Uit de vorige hypothese wordt nu de uiterste consequentie getrokken: de andere dingen kunnen óók niet meervoudig zijn. Indien het Ene niet is, kunnen de meervoudige dingen op zichzelf niet worden gekend, waardoor ze óók niet als een groep van samengestelde dingen kunnen worden gekend. Ze zijn niet als veelheid kenbaar: de vooronderstelling dat er een oneindige veelheid aan dingen is zonder centraal idee – of richting waarop het zich oriënteert – is dus een illusie.

De andere dingen zijn als gevolg hiervan noch één, noch veel; ze kunnen op geen enkele manier worden geassocieerd met het Ene dat niet is. Als het Ene niet is, zijn de andere dingen ook niet. Evenmin zijn ze daarom gelijkend als ook niet-gelijkend op zichzelf of op elkaar, noch identiek met of verschillend van elkaar, noch in aanraking met of geïsoleerd van zichzelf of elkaar – of beschikken ze over enige eigenschap.

Parmenides sluit deze hypothese vervolgens af met de woorden: “of het Ene nu is of niet, het ziet ernaar uit dat het Ene en de andere, zowel ten opzichte van zichzelf als van elkaar, op alle manieren alles zijn en niet zijn, alles schijnen en niet schijnen.”

De vraag is nu wat de betekenis is van zojuist gegeven uiteenzetting: wat bedoelde Plato hiermee te zeggen? Ik zal nu Proclus' interpretatie over dit gegeven uiteenzetten, waarbij ik eerst een kort overzicht zal geven van zijn persoonlijke achtergrond en filosofische uitgangspunt. Vervolgens zal ik uitleggen hoe volgens hem de probleemstelling van Plato's tekst in het eerste deel, aansluit op de hypothesen in het tweede deel.

---

⁵⁷ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, 165E-166C.

Hoofdstuk 2: Proclus

A) Een Biografische Schets.

Om iets te kunnen vertellen over de biografische achtergrond van Proclus, moet de filosoof voor het grootste deel leunen op commentaren die er over de man zijn geschreven. Zelf spreekt Proclus nauwelijks over zijn achtergrond, of zijn de werken waarin hij dat wel doet verloren gegaan. Zijn student Marinus van Neapolis kan ons daarentegen wat extra informatie verschaffen. In zijn boek *Proclus or on Happiness* spreekt hij waardering uit voor zijn leermeester, die volgens hem werd geboren in 412 in Constantinopel. Volgens de overlevering ging Proclus daarna als beginnend filosoof naar Alexandrië om wiskunde te studeren en de leringen van Aristoteles. Op zijn achttiende verhuisde hij naar Athene, waar hij Plato's filosofie zou studeren aan de Platoonse school. Hij studeerde eerst twee jaar met de toenmalige directeur van de school Plutarchus (niet de bekende filosoof) en toen deze stierf, met zijn opvolger Syrianus. Samen namen ze het standaard curriculum door van de academie, waarbij ze eerst Aristoteles bestudeerden en zich daarna verdiepten in wat ze 'de grote mysteriën' noemden: de Platoonse dialogen. Daarnaast heeft Proclus veel kennis opgedaan aangaande andere Griekse, filosofische stromingen, zoals de leringen van de Orakels uit Chaldea en de theologische filosofie van de Orphische stroming. Nadat Proclus' leermeester Syrianus stierf, volgde hij hem op als leermeester van de Platoonse school; hij was er voor bijna 50 jaar het hoofd van. Proclus zag zichzelf vooral als een uitlegger van Plato's filosofie en heeft er een veelheid aan commentaren op geschreven, waarvan er vijf zijn overgebleven tot op de dag van vandaag. *Proclus' Commentaar op Plato's Parmenides* is daar één van.⁵⁸ Ik zal nu het fundamentele commentaar van Proclus op Plato's leer uiteenzetten, te beginnen met het uitgangspunt van waaruit Proclus Plato leest.

---

⁵⁸ Christoph Helmig en Carlos Steel, "Proclus," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Herfst 2021 Editie), red. Edward N. Zalta, §1. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/proclus/>.

B) Proclus' Uitgangspunt.

Het is noodzakelijk om te begrijpen dat de *Ideeën* uit een goddelijke bron voortkomen. Proclus gaat ervanuit dat er een absolute God bestaat die zichzelf tot uitdrukking brengt in materie. Uit het Ene ontstaat een goddelijke hiërarchie van oorzaken die zich in een rechte lijn van boven naar beneden manifesteren – ieder van deze spiegelen God volledig in hun individualiteit. Dit systeem wordt door Proclus en andere Neoplatonisten gekend als de *hypostasen*. Ik zal nu uitleggen hoe dit systeem werkt. Vervolgens zal ik een enkele passage daarvan verhelderen met een uitleg van Plotinus, aangezien Proclus en Plotinus volgens Helmig en Steel hetzelfde gezichtspunt delen ten opzichte van de **driedelige** indeling van de goddelijke hiërarchie: het Ene, het Intellect en de Ziel.⁵⁹

De Hypostasen zijn Drievoudig.

Door te redeneren vanuit het laagste niveau naar het hoogste, kan men zien hoe de ziel uit het intellect, en het intellect uit het Ene voortkomt. Proclus vat zijn opvatting als volgt samen:

“Beyond all bodies is the soul’s essence; beyond all souls, the intellectual principle; and beyond all intellectual substances, the One.”⁶⁰

Het Ene is de ultieme oorzaak. Het is het eerste, onbeweeglijke principe zonder differentiatie. Buiten het Ene, is er verder niets. Het is het begin (en einde) van alle definieerbare dingen.⁶¹ Het staat boven het Intellect als de eenheid van waaruit deze voortkomt. Het behelst in zichzelf geen activiteit, maar het *is* gewoon.

Uit dit Ene komt het Intellect voort: het domein waarin de *Ideeën* bestaan. Dit intellect is tevens een onbeweeglijk principe – dat tegelijkertijd voortdurend in beweging is. Deze is actief in het genereren van universele principes, ofwel *Ideeën* terwijl het altijd dezelfde blijft:

---

⁵⁹ Christoph Helmig en Carlos Steel, “Proclus,” in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Herfst 2021 Editie), red. Edward N. Zalta, §3. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/proclus/>.

⁶⁰ Proclus, *The Elements of Theology*, vert. E.R. Dodds (Oxford: Clarendon Press, 1963), prop. 20.

⁶¹ Ibid.

eeuwig en universeel. Deze universele intelligentie beweegt zelf niet maar is de oorzaak van beweging van iedere soort gedachten.⁶² Plotinus verheldert deze uitleg: hij vergelijkt het Intellect met een soort kom waarin alle gedachten, impressies, en universele waarheden zijn opgeslagen.⁶³ Het Intellect denkt voortdurend zichzelf en de principes die in zichzelf bestaan, maar werkt vervolgens niet met deze principes. Dat is de taak van de Ziel.

De Ziel ontstaat uit het Intellect. Het is het principe dat als laatste wordt genoemd van de hypostasen. Dit is volgens Proclus het principe dat leven inademt in een fysiek lichaam, zodat het gaat bewegen en functioneren.⁶⁴ Een lichaam kan niet bewegen zonder dat het sturing krijgt van iets anders; op zichzelf kan het niet bewegen, want het is dode materie. Pas wanneer een principe erin gaat bewegen dat vanuit zichzelf onophoudelijk in beweging is – ofwel zelf-bewegend is – gaat het bewegen. Het lichaam participeert aan de Ziel die de drijvende kracht erachter is. De Ziel ontvangt aldoor *Ideeën* vanuit het Intellect, en doordat het nadenkt, neemt het deze *Ideeën* aan de hand waarvan het handelingen in gang zet. De Ziel is daarom een beweeglijk én actief principe.

Voor het begrijpen van de aard van de *Ideeën*, moet worden begrepen hoe deze functioneren binnen het intellect. Deze is namelijk de voorwaarde voor *Ideeën* om te worden gegenereerd, zodat ze op de eerste plaats kunnen bestaan; *Ideeën* verblijven als abstracte waarheden in het Intellect. Maar wat is nu een *Idee*?

C) Wat is een Idee?

Proclus omschrijft de aard van de *Idee* als volgt:

“the Idea in the truest sense is an incorporeal cause, transcending its participants, a motionless Being, exclusively and really a model, intelligible to souls through images, and intelligising causally the existents modelled upon it.”⁶⁵

---

⁶² Ibid.

⁶³ Plotinus, *The Enneads*, red. Lloyd P. Gerson, vert. George Boys-Stones, John M. Dillon, Lloyd P. Gerson, R.A.H. King, Andrew Smith en James Wilberding (Cambridge: Cambridge University Press, 2018), §5.1.4.15-25.

⁶⁴ Proclus, *The Elements of Theology*, prop. 20.

⁶⁵ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, vert. Glenn R. Morrow en John M. Dillon (Princeton: Princeton University Press 1987), nr. 935.

Kort samengevat, zijn *Ideeën* principes of begrippen in tegenstelling tot lichamelijke dingen. Ze bestaan in de Ziel als abstracte modellen van fysieke dingen, en zijn tevens de eerste oorzaak van alle gedachten, en van alle fysieke dingen.

Het op de juiste wijze begrijpen van de aard van de *Idee*, kan een mens volgens Proclus tot het inzicht brengen van de ultieme oorzaak van alle dingen. Dit is volgens hem het onderwerp van Plato's *Parmenides*: men ziet de *Ideeën* in hun individualiteit, om ze vervolgens in de context te plaatsen van het grotere geheel waar ze deel van uitmaken: het Ene.⁶⁶ Dit is een wetenschappelijk denkproces en bestaat uit drie verschillende niveaus die moeten worden doorlopen binnen het Intellect: het Intellect bestaat dan ook uit drie denkniveaus. Deze zijn in volgorde van laag tot hoog: het **participerende Intellect, Leven en Zijn**.⁶⁷ Men moet vanaf het laagste niveau van het 'participerende Intellect' de *Ideeën* doorlopen, waarna men opklimt naar het besef van het absolute Ene in het ultieme 'Zijn' ervan. Dit gebeurt middels 'Leven'. Deze stadia worden allemaal doorlopen door een individu die verlangt naar diepe kennis, en deze worden ieder gerepresenteerd door de functie van de hoofdpersonages Parmenides, Zeno en Socrates.

Zo zegt Proclus:

"So these three personages seem to me to satisfy the analogy, the first to Being, the second to Life, the third to Intellect, or the first to complete and unparticipated intellect, the second to intellect that is participated [universeel intellect dat in de meervoudige dingen is], the third to the individual and participated Intellect [individu dat zich verbindt met de *Idee*]."⁶⁸

Parmenides correspondeert met **Zijn**: hij is de leermeester die alle Intellectuele en fysieke niveaus heeft overstegen. Hij verblijft puur in het eeuwige. **Zijn** is het principe dat het hoogste besef van goddelijk inzicht biedt, en de visie van het Ene als één zonder tweede; het is het ongeparticipeerde Intellect dat alleen het allerhoogste kan denken, en zich niet bezig houdt met de gedifferentieerdheid van individuele *Ideeën*. Dit ongeparticipeerde Intellect denkt alleen het allerhoogste *Idee*: het Ene op zichzelf.⁶⁹

---

⁶⁶ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 642.

⁶⁷ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 628.

⁶⁸ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 628.

⁶⁹ Ibid.

Leven correspondeert met de figuur Zeno. Zeno bekleedt de middenpositie tussen de absolute leermeester Parmenides, en Socrates. Waar Parmenides puur verblijft in het Ene, is het Zeno die wil bewijzen dat het Ene bestaat in de Vele dingen. Deze Vele *Ideeën* participeren aan de Intellectuele modellen, daarom wordt dit niveau het *geparticipeerde Intellect* genoemd. Dat wil zeggen: het Intellect waarin alle universele, definieerbare principes bestaan en met elkaar verweven zijn. In dit domein bevinden zich alle *Ideeën*, inclusief de tegenovergestelde principes. Zeno beschrijft hoe deze weer terug te leiden zijn tot het Ene, en houdt zich bezig met de contradicties die van nature in ieder principe aanwezig zijn. Dit niveau van het onderzoeken van contradicties en van het maken van afwegingen, wordt door Proclus **Leven** genoemd.⁷⁰

Socrates representeert tenslotte het **particuliere Intellect**. Dit is het individuele Intellect dat vragen stelt en zo de verbinding maakt vanaf het fysieke niveau met het hoogste, subtielste niveau van het Ene. Dit gebeurt middels **Leven** – Zeno’s methode. Socrates zet hiermee volgens Proclus een circulaire beweging in gang: door het onderricht te ontvangen van Parmenides, krijgt hij inzicht, waardoor hij op dezelfde gedachte kan komen als Parmenides: de gedachte van het Ene. Socrates werkt zich als het ware op naar het hoogste niveau en verbindt zijn individuele persoon met het Ene, waardoor hij zich kan vereenzelvigen met dit Ene. Hierdoor ontvangt hij kennis.⁷¹ Parmenides schenkt, en Socrates maakt de connectie. Waar de vorige aspecten van **Zijn** en **Leven** betrokken waren op het Ene op zichzelf, en op het Ene dat meer is, bestaat het **participerende Intellect** op het niveau waarop het Ene en het Vele verbonden worden met elkaar.⁷²

Het hoofdargument van Proclus bestaat eruit dat dit de ware betekenis is van Plato’s *Parmenides*. Hij presenteert hier verscheidene argumenten voor.

---

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Proclus, *Proclus’ Commentary on Plato’s Parmenides*, nr. 712-713.

⁷² Ibid.

D) Over de Parmenides.

D.1) Het eerste deel van de dialoog.

Zaken Zijn Niet-meervoudig.

Zeno ondersteunt naar eigen zeggen de theorie van Parmenides die beweert dat alles één is, alleen poneert hij het anders: alle dingen zijn *niet-meervoudig*. Het doel hiervan is volgens Proclus om aan te tonen dat men tot absurde conclusies komt als men aanneemt dat niets een oorsprong heeft in datgene dat Één is, en dat alles daarentegen veel is.⁷³

Indien namelijk wordt gezegd dat dingen geen deel hebben aan een eenheid en ook niet bestaan uit een eenheid, dan kan het getal één op zichzelf niet worden gekend. Als gevolg hiervan, kan geen enkel individueel ding worden gekend. Van geen enkel object kan de verhouding tot een ander worden beschreven – individualiteit bestaat immers niet.⁷⁴

Als gevolg hiervan, kan alleen maar een oneindige pluraliteit worden onderscheiden. Daarom zijn alle objecten noodzakelijk ongelijkend op elkaar; omdat ze onderling onkenbaar zijn. Tegelijkertijd zijn ze gelijkend op elkaar gezien het feit dat ze de eigenschap delen dat ze allebei onkenbaar zijn. Dingen zijn als gevolg hiervan gelijkend en ongelijkend op zowel zichzelf als op elkaar – en dat is onmogelijk. De theorie dat dingen veelvuldig zijn en geen collectieve oorsprong hebben, weerlegt dan feitelijk zichzelf.⁷⁵

Het is dit noodzakelijke uitgangspunt dat het Ene in alle zaken aanwezig is, dat Socrates volgens Proclus al had omarmd.⁷⁶ Socrates' expliciete vraag was echter wat de eenheid is die twee verschillende *Ideeën* met elkaar verbindt – hij poogt te begrijpen wat de Intellectuele oorzaak is van de *Ideeën*. Hierbij zou hij uitgaan van het Intellectuele domein als oorzaak, zoals uiteengezet in de tweede hypostase.

---

⁷³ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 726.

⁷⁴ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 620-621.

⁷⁵ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 725.

⁷⁶ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 770.

Socrates' Tegenwerping.

Socrates zegt dat hij kan begrijpen hoe een fysiek object over *Ideeën* van veelheid en eenheid tegelijk kan beschikken, maar hij zou verbaasd zijn indien ditzelfde geldt voor een abstract *Idee*.⁷⁷ Bestaat een *Idee* als enkelvoudige entiteit of kan het zich vermengen met een ander *Idee*?⁷⁸ Socrates vraagt naar de wijze waarop *Ideeën* een eenheid met elkaar kunnen vormen, of van elkaar kunnen verschillen. Hij zoekt naar de verbindende schakel die ten grondslag ligt aan dit gegeven. Deze schakel moet noodzakelijk een eenheid zijn, want alleen iets dat hoger staat in de hiërarchie kan een verantwoording zijn voor dat wat lager staat: een verenigend principe is nodig. Hij moet op een abstracter niveau gaan zoeken: in de oorzaken van het kosmische Intellect, aangezien alle verschijnselen voortkomen uit iets dat groter is dan zichzelf.⁷⁹

Bovenstaande interpretatie van Socrates' rol in de dialoog ondersteunt de leer van Parmenides, volgens Proclus. Parmenides is tevreden met Socrates, die middels een kritische denkwijze in staat is om diepere waarheden te kennen. Socrates toont aan zich los te willen maken van de materiële zaken, en zich te willen verheffen tot het begrip van het Ene als puur op zichzelf. Zoals Proclus het formuleert, wordt Socrates' inzicht gelijk aan het Ene doordat hij de zaken van de hogere immateriële oorzaken onderzoekt. Socrates brengt middels deze activiteit van filosoferen alle materiële zaken terug naar de oorsprong waar ze uit voortkomen: de eenheid van het Ene. Dit is de nobelste wijze van filosoferen; de enige wetenschappelijke manier, volgens Parmenides.⁸⁰

In deze interpretatie van Socrates' vraag is er geen fundamenteel probleem dat om een oplossing vraagt. Dit is omdat Parmenides zijn kritiek niet op Socrates zou richten, maar op de mensen die beweren dat er dingen kunnen bestaan zonder oorzaak.⁸¹ Proclus overweegt verder nog dat het wellicht het geval kan zijn dat Socrates in zijn vraagstelling de fout maakte om zodanig op te gaan in het uitzoeken van de natuur van de *Ideeën*, dat hij het achterliggende principe van het Ene vergat: Parmenides zou hem eraan hebben willen

---

⁷⁷ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 778-779.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 781-782.

⁸¹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 835-838.

herinneren. Dit was een overweging van Proclus ten aanzien van Parmenides' kritiek op Socrates, maar dit lijkt voor hem alsnog geen probleem te vormen voor Socrates' rol in de dialoog: Socrates zat op één lijn met Parmenides en is het op fundamenteel niveau eens met hem.⁸²

De juiste manier om dit filosofische inzicht te verkrijgen aangaande de oorzaak van de *Ideeën*, is dan volgens Parmenides om de dialectische methode te volgen.

Parmenides' Methode.

De dialectiek is de enige methode die een mens tot het hoogste, mystieke inzicht kan brengen: de gewaarwording van het Ene, volgens Parmenides. Zeno demonstreerde deze methode in het zojuist gevoerde gesprek met Socrates. Het idee is: men neemt argumenten aan waar vervolgens de uiterste consequenties uit worden getrokken. Indien wordt aangenomen dat een uitspraak **waar** is, welke consequenties komen er dan uit voort? Welke komen er níet uit voort? En welke komen er wel én niet uit voort?⁸³ Dit zou dezelfde methode zijn die Socrates al voor ogen had, en die hij bijvoorbeeld besprak in *de Staat*, waar "men de blik van de ziel richt naar de oorzaak van alle dingen".⁸⁴

Nu voegt Parmenides daar nog een volgende laag aan toe:⁸⁵ onderzoek niet alleen de consequenties van de uitspraken die juist blijken te zijn, **maar ook** de consequenties van de uitspraken die **onjuist** blijken te zijn. Hoe meer mogelijkheden men namelijk uitsluit, hoe dichterbij de werkelijkheid men komt.⁸⁶ Parmenides zal nu demonstreren hoe dit werkt door zijn hypothese van het Ene te nemen voor dit doel. Fundamenteel voor het onderzoek is om de conclusies te trekken uit het Ene dat is, en verder door te vragen op de elementen die daaruit ontstaan. Daarna doe je hetzelfde voor het Ene dat níet is. En dit allemaal om te begrijpen hoe het Ene tegelijkertijd één en veel kan zijn.

Deze exacte methode om Parmenides' Ene te bewijzen wordt door Proclus echter niet samengevat. Vermoedelijk vond hij de uiteenzetting van Plato duidelijk genoeg. Dit maakt een gegronde analyse ervan volledig onmogelijk. Om de dialectische functie van Parmenides'

---

⁸² Ibid.

⁸³ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 997.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 998.

⁸⁶ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 622-623.

vraagstuk ofwel hypothese te begrijpen, moet daarom de hypothese worden genomen die een identieke conclusie geeft. Proclus heeft wél een analyse geschreven van Zeno's hypothese dat alle dingen *niet-meervoudig* zijn. Deze zal ik nemen als hypothese om te onderzoeken, aangezien deze volgens Proclus was geïntroduceerd door Zeno met de intentie om een andere formulering te zijn voor Parmenides' 'alles is één' – hypothese.⁸⁷

D.2) Het Tweede Deel van de Dialoog.

Voordat ik dat doe, zal ik eerst in enkele zinnen Proclus' samenvatting van ieder van Plato's negen hypothesen aan u voorleggen. Deze zijn opgeschreven in de volgorde waarin ze worden geïntroduceerd in Plato's *Parmenides* en luiden als volgt.

5 hypothesen voor het Ene dat is.⁸⁸

1. Het Ene zonder tweede, puur op zichzelf.⁸⁹

1e hypothese. *Het Ene is één.*⁹⁰

2. Het Ene dat deelneemt aan Zijn (intellect), maar toch onafhankelijk blijft.⁹¹

2e hypothese. *Het Ene is één, maar is tevens méér omdat het in de andere dingen is (die zijn).*⁹²

3. Het Ene dat participeert aan de dingen.⁹³

3e hypothese. *Het Ene is één en daarom bestaat het buiten alle dingen, tegelijkertijd is het in alle dingen. Het Ene omvat beide tijdsspannen en is in voortdurende beweging tussen beide tijden.*⁹⁴

4. De meervoudige dingen participeren aan het Ene.⁹⁵

4e hypothese. *Indien alle meervoudige dingen worden samengevat onder één concept, zijn*

---

⁸⁷ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 619-621.

⁸⁸ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 137C-142B.

⁹¹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

⁹² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 142B-155E.

⁹³ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

⁹⁴ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 155E-157B.

⁹⁵ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

ze niet langer meervoudig. Ze krijgen nu een naam en worden een eenheid. Als gevolg hiervan, gaan ze deelhebben aan het Ene, want alleen het Ene bevat eenheid.⁹⁶

5. De meervoudige dingen participeren níet aan het Ene.⁹⁷

5e hypothese. *Indien alle meervoudige zaken zijn zoals ze worden voorgesteld – zonder verenigend principe, zijn ze een oneindige pluraliteit. Als gevolg hiervan, zijn ze afgezonderd van het Ene dat in iedere omstandigheid één is, en daarom van hen verschilt.*⁹⁸

4 hypothesen voor het Ene dat níet is.

6. Het niet-Ene bestaat op enige wijze, maar niet op een andere wijze.⁹⁹

6e hypothese. *Het niet-Ene is voor zover het Ene niet is. Echter, doordat men erover kan praten, krijgt het eigenschappen. Datgene dat niet is, ís nu wel degelijk. Het Ene dat niet is, bestaat nu op twee wijzen: als niet-zijnde en als zijnde.*¹⁰⁰

7. Het Ene bestaat absoluut níet.¹⁰¹

7^e hypothese. *Precies het bovenstaande: het bestaat op geen enkele wijze.*¹⁰²

8. De meervoudige dingen verschillen van het niet-Ene dat op enige wijze bestaat, maar op andere wijze participeren ze. Ze participeren daarom voor een deel aan eenheid, en voor een deel ook niet.¹⁰³

8^e hypothese. *De andere zaken participeren aan het niet-Ene omdat er wordt erkend dat ze op enige manier bestaan – ze worden erkend. En omdat ze worden erkend, bestaan ze gezamenlijk ‘als groep’. Echter, het verenigende element ontbreekt, waardoor ze wel als een veelheid bestaan (op een enkele manier), maar niet als een eenheid (op andere wijze).*¹⁰⁴

9. De meervoudige dingen verschillen absoluut van het Ene dat in absolute zin níet bestaat. Er kan geen participatie van de andere dingen aan een eenheid worden gedacht.¹⁰⁵

9^e hypothese. *Zojuist werd gezien dat de andere dingen bestaan, maar niet het Ene. Nu*

---

⁹⁶ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 157B-159B.

⁹⁷ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

⁹⁸ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 159B-160B.

⁹⁹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

¹⁰⁰ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 160B-163B.

¹⁰¹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

¹⁰² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 163B-164B.

¹⁰³ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

¹⁰⁴ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 164B-165E.

¹⁰⁵ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1040-1041.

*blijkt dat, aangezien het Ene niet is, de andere dingen óók niet kunnen zijn. Aangezien er geen verenigend principe is, bestaat er niets.*¹⁰⁶

Het is nu zaak om te kijken hoe deze negen interpretaties van Plato's hypothesen door Proclus samenhangen met Proclus' achtvoudige methode van onderzoek. Allereerst is het nu noodzakelijk om de dialectische methode te beschrijven. Deze wordt toegepast op Zeno's these dat alle dingen *niet-meervoudig* zijn. Deze zou volgens Proclus dezelfde methodologie beschrijven en een vergelijkbare conclusie als de 'alles is één'-stelling van Parmenides.¹⁰⁷

De Dialectische Methode: het Achtvoudige Onderzoek.

In de Eleatische methode die Zeno volgens Proclus zou toepassen, wordt het hoofdonderwerp altijd afgewogen tegenover het exact tegengestelde principe. Hier zou dat dus *de meervoudige dingen* tegenover *het Ene* zijn. Deze contradictie is noodzakelijk om zowel het positieve als het negatieve aspect van het argument te kunnen verkennen, en uiteindelijk te kunnen zeggen wat noodzakelijk volgt uit de redenering, en wat er niet uit volgt. Dit werkt als volgt.¹⁰⁸

Men onderzoekt eerst de gevolgen van een hypothese indien deze bevestigend is. In dit geval: *Indien alle dingen meervoudig zijn*. Eerst wordt uitgezocht wat de consequenties zijn voor de meervoudige dingen wanneer deze zijn. De hypothese wordt opgedeeld in vier delen waarin wordt onderzocht 1) hoe de vele zaken zich verhouden tot elkaar 2) hoe de vele zaken zich verhouden tot het Ene. Daarna wordt onderzocht 3) hoe het Ene zich verhoudt tot de vele zaken en tenslotte 4) hoe het Ene zich verhoudt tot zichzelf.¹⁰⁹

Vervolgens onderzoekt de filosoof de gevolgen van een hypothese indien de vele dingen níet zijn. De hypothese wordt opnieuw opgedeeld in vier delen waarin wordt onderzocht 1) hoe de vele dingen – die niet zijn – zich verhouden tot elkaar 2) hoe de vele dingen – die niet zijn – zich verhouden tot het Ene. Daarna wordt onderzocht 3) hoe het Ene zich verhoudt tot

---

¹⁰⁶ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 165E-166C.

¹⁰⁷ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 128C.

¹⁰⁸ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1007.

¹⁰⁹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008-1009.

de vele zaken – die niet zijn – en tenslotte 4) hoe het Ene zich verhoudt tot zichzelf.¹¹⁰

De Hypothesen: De Uitwerking.

Kort samengevat onderzoekt bovenstaande onderzoeksmethode de consequenties van de volgende kwesties:

A. Als de Vele dingen Zijn

1. Voor de Vele Zaken tegenover zichzelf.
2. Voor de Vele zaken tegenover het Ene.
3. Voor het Ene tegenover de Vele Zaken.
4. Voor het Ene tegenover zichzelf.

Als de Vele dingen níet Zijn

5. Voor de Vele Zaken tegenover zichzelf.
6. Voor de Vele zaken tegenover het Ene.
7. Voor het Ene tegenover de Vele Zaken.
8. Voor het Ene tegenover zichzelf.

Wat ik nu zal doen, is Proclus' uitwerking van deze conclusies en de negen onderdelen van Parmenides' hypothese naast elkaar leggen. Hierdoor kan worden geobserveerd tot op welke hoogte de 8 conclusies van Proclus overlappen met Plato's 9 oorspronkelijke hypothesen. Zeno's hypothese '*Indien alle dingen meervoudig zijn*' uitgewerkt in Proclus' 8 conclusies ziet er dan als volgt uit, met direct daaronder in schuine letters Plato's corresponderende hypothesen uit de *Parmenides*.

1)) Indien dus *de vele dingen zijn*, geldt:

Voor de vele zaken:

1. Voor de meervoudige zaken tegenover zichzelf alleen: ze zijn onderling verschillend en hen ontbreekt een verenigend principe. Ze vertonen geen enkele gelijkenis met elkaar.¹¹¹

*Dit correspondeert met zowel **hypothese 8 als 9**. In de **8e hypothese** van de *Parmenides* wordt gesteld dat het onmogelijk is om de meervoudige dingen te denken zonder het Ene. Ze bestaan daarentegen wél. Aangezien het Ene niet is, kunnen de meervoudige zaken niet worden gekend als individuen en kunnen ze ook niet samen niet een groter geheel*

---

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

constitueren – het getal één ontbreekt hen en zij zijn dus hypothetisch gezien onkenbaar. Dingen zouden middels deze denkwijze alleen in groepen kunnen worden gekend, waarin een collectieve samenhang ontbreekt. De meervoudige dingen zijn als gevolg hiervan non-existent en illusoir.¹¹² In de **9e hypothese** wordt nog een stap verder gegaan en wordt gesteld dat, indien het Ene niet is, óók de meervoudige dingen niet kunnen bestaan. De betekenis ervan hangt immers af van het Ene dat er betekenis aan geeft – en dit Ene is niet. Het ontbreekt. Als gevolg daarvan, kan noch het Ene, noch de andere dingen zijn.¹¹³

2. Voor de vele zaken tegenover het Ene: aangenomen dat het Ene bestaat, moeten alle meervoudige zaken noodzakelijk erdoor worden opgenomen, en moeten deze vele zaken participeren aan de eenheid van het Ene en erop gelijken.¹¹⁴

Deze conclusie correspondeert met zowel **hypothese 2 als hypothese 4**. Het verschil is alleen dat in hypothese 4 wordt gedacht vanuit het perspectief van de andere dingen, en in hypothese 2 wordt gedacht vanuit het perspectief van het Ene. Zo wordt in **hypothese 2** van Plato's Parmenides gezegd dat, indien het Ene één is, en ervan wordt gezegd dat het bestaat, dan beschikt het over de eigenschap te 'Zijn' – hierdoor wordt het Ene meervoudig, en krijgt het delen. Het Ene is één en het Ene is tevens méér. De andere dingen zijn hierbij noodzakelijk een expressie van dit Ene.¹¹⁵ Een andere manier om hetzelfde te zeggen is Parmenides' uitleg in **hypothese 4**. Hierin wordt gesteld dat de andere dingen dan het Ene weliswaar een oneindige pluraliteit zijn, maar doordat wij deze kunnen begrijpen met onze geest, kunnen wij deze meervoudigheid denken als een eenheid. De Vele dingen gaan daardoor deelnemen aan het Ene en vormen zo een eenheid.¹¹⁶

Voor het Ene geldt:

3. Voor het Ene tegenover de vele zaken: dat het noodzakelijk vooraf bestaat aan de meervoudige zaken, dat de meervoudige zaken erin participeren en ervan afhankelijk zijn.¹¹⁷

---

¹¹² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 164B-165E.

¹¹³ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 165E-166C.

¹¹⁴ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

¹¹⁵ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 142B-155E.

¹¹⁶ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 157B-159B.

¹¹⁷ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

*Deze conclusie kan worden verbonden aan de **3e hypothese** van Parmenides. Deze stelt dat het Ene het zijn en het niet-zijn volledig omvat: het is niet-zijn voor zover het **als één buiten** alle andere dingen bestaat die zijn, en het is zijn voor zover het **binnenin** deze dingen is. Het Ene vormt zo de overgang tussen deze twee principes: het bevindt zich continue in de toestand van het 'onmiddellijke'. Dit betekent dat het gelijktijdig op al deze plekken aanwezig is, zowel binnen zichzelf als buiten zichzelf. Dit is wat het Ene definieert: een interne transformatie van het zichzelf in alle andere dingen en ook weer terug naar één..¹¹⁸*

4. Voor het Ene tegenover zichzelf: Het gaat noodzakelijk vooraf aan het leven en de kennis van het leven; het gaat noodzakelijk vooraf aan het vele en heeft geen delen, noch meervoudige eigenschappen. Het is één zonder enige verhouding tot iets anders..¹¹⁹

*Deze conclusie lijkt overeen te komen met Parmenides' **1e hypothese** waarin wordt gesproken over het Ene dat één is – het Ene zonder tweede: datgene dat noch definitie noch vorm heeft en gewoon is. Dit Ene houdt zich afzijdig van alle andere dingen, aangezien het één is en als gevolg hiervan geen deel heeft aan enig ander ding..¹²⁰*

2) Indien dan de *vele dingen níet zijn*, geldt:

Voor de vele zaken:

5. Voor de meervoudige zaken tegenover zichzelf: tegenover elkaar kan er geen onderscheid worden gemaakt tussen één ding en een ander. De meervoudige dingen zijn onderling onkenbaar en niet individueel te onderscheiden..¹²¹

*Deze conclusie van Proclus is identiek aan zijn eerste conclusie. Zoals al aangegeven correspondeert deze met zowel de **8e** als de **9e hypothese** van Parmenides. In de **8e hypothese** zijn de meervoudige dingen, maar is er een afwezigheid van een verenigend principe wat tot gevolg heeft dat het alle meervoudige dingen onderling aan een gelijkenis ontbreekt, en ze niet individueel gekend kunnen worden. In de **8^e hypothese** wordt dus wel*

---

¹¹⁸ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 155E-157B.

¹¹⁹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

¹²⁰ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 137C-142B.

¹²¹ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

*het bestaan van de meervoudige dingen erkend, maar niet van het Ene.*¹²² In de 9^e **hypothese** wordt vervolgens gesteld dat ook de meervoudige dingen niet kunnen zijn: indien het Ene niet is, kunnen ook de meervoudige, individuele dingen niet worden gekend. De 9^e **hypothese** is dus zowel een ontkenning van het Ene als het meervoudige.¹²³

6. Voor de vele zaken tegenover het Ene: dat ze niet kunnen voortkomen uit het Ene – gezien het feit dat ze niet zijn. Want indien iets is, komt het noodzakelijk voort uit het Ene. Aangezien de vele zaken niet zijn en dus ook niet aantoonbaar aanwezig zijn, zijn ze nergens aantoonbaar verschillend van. Als gevolg hiervan, zijn ze ook niet aantoonbaar verschillend van het Ene.¹²⁴

*Deze conclusie komt overeen met **hypothese 5**. Indien het Ene is, kunnen de meervoudige dingen niet zijn. Reden hiervoor is dat het Ene alleen als enkelvoudig op zichzelf, los van de andere dingen bestaat: het heeft geen getal, noch eigenschappen: daarom is het onzichtbaar.*

*Alleen de dingen die aan eenheid deel hebben, kunnen deel hebben aan meervoudigheid. Daar de meervoudige dingen niet in verband met het Ene kunnen worden gebracht, bevatten ze geen eenheid en kan er ook geen concept aan worden toegeschreven – ze bestaan dus niet omdat het Ene als enkelvoudige entiteit er los van staat. De meervoudige dingen zijn daarom niet aantoonbaar verschillend van elkaar, want er is geen referentiepunt. Noch zijn ze verschillend van het Ene, dat onkenbaar is en geen beschrijving heeft omdat het geen delen heeft.*¹²⁵

Voor het Ene:

7. Voor het Ene tegenover de vele zaken: indien de vele dingen niet zijn, kan het Ene er op geen enkele manier beschikking over hebben, of er enige invloed op uitoefenen. Het Ene staat dus los van de vele zaken.¹²⁶

Deze conclusie correspondeert met de 1^e hypothese. Indien het Ene absoluut is, kunnen de

---

¹²² Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 164B-165E.

¹²³ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 165E-166C.

¹²⁴ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

¹²⁵ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 159B-160B.

¹²⁶ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

*andere dingen niet zijn. Indien het absoluut is, is het één zonder tweede en is het afgescheiden van de andere dingen omdat zij meervoudig zijn – één zijn is het enige dat wordt gekend. De 1e hypothese is de enige hypothese waarin het Ene individueel bestaat als absolute God. Het Ene is één is de centrale stelling. Als gevolg hiervan, zijn de andere dingen niet.*¹²⁷

8. Voor het Ene tegenover zichzelf: het Ene kan geen individuele zaken genereren – omdat ze niet zijn. Noch kan het zaken tot perfectie brengen. In andere woorden: het Ene kan niets doen en kan niet handelend optreden.¹²⁸

*Deze conclusie doet denken aan de 7^e hypothese van Parmenides. Deze enige wijze waarop het Ene geen zaken kan genereren, is als het niet is. Indien het Ene niet is, kan het niets bewerkstelligen. Dit niet-Ene kan zich niet met bepaalde zaken identificeren – of andere zaken kunnen zich niet met het Ene identificeren, aangezien het op geen enkele wijze kan bestaan. Dit blijkt ook uit de 7^e, 8^e en 9^e hypothesen. Hier wordt namelijk door Parmenides benadrukt dat niets een naam of bestaan kan hebben zonder deel te hebben aan het Ene. Proclus komt hier tot de conclusie – vermoedelijk terecht – dat de andere dingen niet kunnen zijn, omdat het Ene niet is.*¹²⁹

Volgens Proclus rolt uit deze analyse van de achtvoudige methode de volgende conclusie:

“ ...we conclude that the One is everywhere the unifying and causal governing principle of the many (...) ...the One is at every level the cause of existence of beings (...), which we declare to be the purpose of the whole dialogue. For they are not simply hypothesis without conclusion; but rather, by postulating both ‘if x is the case’ and ‘if x is not the case,’ we can arrive at some definite and accurate conclusion in accordance with the true state of affairs, out of these various and multifarious hypotheses.”¹³⁰

---

¹²⁷ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 137C-142B.

¹²⁸ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, nr. 1008.

¹²⁹ Plato, *PARMENIDES of over de ideeën*, Stephanus 163B-164B.

¹³⁰ Proclus, *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*, 1008-1009.

Ter Concludering van het Bovenstaande.

Proclus concludeert dat de achtvoudige dialectiek zoals zojuist gedemonstreerd, leidt tot de conclusie dat de meervoudige dingen noodzakelijk niet zijn, en dat denken vanuit het principe van eenheid de enige mogelijkheid is. De acht verschillende stellingen die een formulering zouden zijn van Plato's negen individuele hypothesen, leiden tot deze conclusie. Deze kunnen ieder in verband worden gebracht met minstens één van Plato's hypothesen. Ieder van de 9 specifieke hypothesen uit de *Parmenides* past op een van Proclus' 8 conclusies van Zeno – met uitzondering van de **6e hypothese**. Nu rijzen er **twee** vragen.

Ten eerste: Waarom blijft de **6e hypothese** over? Deze spreekt over de consequenties van het Ene indien het niet is, maar de andere dingen wél zijn. De andere dingen geven een eigenschap aan het Ene dat niet is – waardoor het van de weeromstuit een zijnde wordt. Het Ene dat niet is, wordt dus en is als zodanig in stilstand voor zover het niet is, en is in beweging voor zover het is en zich beweegt tussen de zijnde en niet-zijnde dingen.¹³¹ Het lijkt in dat opzicht enigszins op de 3^e hypothese, maar in de 3^e hypothese wordt het uitgangspunt genomen dat het Ene is, terwijl het Ene in de 6^e hypothese fundamenteel niet is.

Ten tweede: waarom spreekt Proclus over 8 conclusies – als er in feite 9 hypothesen zijn?

Dit zijn de filosofische problemen die ontstaan indien men Proclus op de voet volgt, en hij geeft er zelf geen oplossing voor.

Aan de hand van dit onderzoek kan nu een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag vanuit Proclus' perspectief: hoe draagt de methode om het zijn en het niet-zijn van alles te onderzoeken, bij aan het begrijpen van de aard van de *Idee* en wat is daarbij de rol van wat Parmenides "het Ene" noemt? Ik zal nu deze vraag beantwoorden.

---

¹³¹ Plato, *PARMENIDES of over de Ideeën*, Stephanus 160B-163B.

Hoofdstuk 3: Samenvatting van Proclus' Visie Inclusief Kritische Noten

A) Proclus Samengevat.

Het **eerste gedeelte van de *Parmenides*** heeft Zeno's stelling als uitgangspunt dat alle zaken *niet-meervoudig* zijn. Dit zou volgens Proclus bewezen worden door het karakter Parmenides, die middels de dialectische methode de aanname uitsluit dat alle dingen bestaan als een meervoudigheid zonder verenigend principe. Indien het getal één niet gekend kan worden, kunnen individuele objecten niet worden onderscheiden. Indien individuele objecten niet kunnen worden onderscheiden, is enkel een oneindige pluraliteit zichtbaar. In dat geval kan niet worden begrepen wat de individuele *Idee* of essentie van een object is. Dit is de kwestie die centraal stond in de conversatie met Socrates.

Socrates had willen begrijpen hoe *Ideeën* zich in al hun verscheidenheid verhouden tot elkaar, en of deze *Ideeën* kunnen worden gedacht als een geheel of als losse entiteiten. Het probleem is dat de mens geneigd is om concepten te observeren alsof het fysieke dingen zijn – en alsof deze afgescheiden zijn van elkaar. Socrates zoekt naar een andere manier om immateriële concepten te denken: hij wil begrijpen uit welke bron de *Ideeën* voortkomen, en vindt het noodzakelijk om de oorzaak te kennen. Een oorzaak is een verenigend principe en kan alleen maar uit een hoger principe voortkomen: het Ene is dat principe dat Socrates zoekt. Hiermee zou Socrates volgens Proclus de theorie van de hypostasen erkennen; hij zoekt de oorzaak van de *Idee* in het hoogste, goddelijke intellect. Dit doet hij middels het Ene, dat de structuur van de *Idee* duidelijk blootlegt middels deze dialectische methode. Dit is waar hij verdere toelichting over vraagt aan Parmenides.

Dit onderricht vindt plaats middels de dynamiek die door Proclus Zijn, Leven en Particulier Intellect wordt genoemd. Parmenides geeft als grote meester (Zijn) zijn kennis door aan Socrates de jonge filosoof, die als onwetende aspirant (particulier intellect) vragen stelt over het verschil tussen de fysieke wereld en het hoogste goddelijke. Door Parmenides' kennis wordt hij op zijn beurt verlicht en wordt daarbij een schakelpunt tussen het hoogste goddelijke niveau, en het fysieke niveau. Dit gebeurt middels Zeno, die inzicht geeft in beide domeinen (Leven). Socrates verbindt daarmee de abstracte aard van de *Ideeën* met de alledaagse fysieke kennis. Dit is het hoogste doel in de wetenschap, volgens Parmenides.

De vraag is nu wat de aard is van de *Idee* en op welke wijze het Ene de verbindende schakel kan vormen met de eenheid die eraan ten grondslag ligt. Het antwoord wordt gegeven middels de dialectische methode van Parmenides in het **tweede deel van de dialoog**.

Omdat Proclus Parmenides' hypothese van het Ene niet in zijn werk heeft samengevat, is in dit essay gekozen voor Zeno's argument dat alle zaken niet-meervoudig zijn. Deze wordt onderzocht aan de hand van acht onderzoeksvragen, die leiden tot acht conclusies. Deze acht conclusies kunnen vervolgens weer worden onderverdeeld in twee rijen van vier, gebaseerd op indien het Ene is, en indien het Ene niet is. Uiteindelijk kan hier volgens Proclus een eenduidige conclusie uit worden getrokken.

Indien het Ene is, geldt:

Ten eerste dat alle meervoudige zaken noodzakelijk door het Ene moeten worden opgenomen en erop moeten gelijken (hypothese 2 en 4). Ten tweede dat het Ene noodzakelijk vooraf bestaat aan de meervoudige zaken, welke erin participeren (hypothese 3). Ten vierde dat het Ene één is zonder enige verhouding tot iets anders en noodzakelijk vooraf gaat aan het meervoudige; het heeft geen delen (hypothese 1). Ten vierde dat het Ene los staat van de vele zaken. Als gevolg hiervan, kunnen de vele dingen niet zijn; het Ene kan op geen enkele manier beschikking hebben over, of het zijn aan de dingen verlenen indien het er zelf onafhankelijk van is (hypothese 1).

Indien het Ene niet is, geldt:

Ten eerste dat de andere dingen onderling verschillend zijn en het hen ontbreekt aan een verenigend principe. (hypothese 8 en 9). Ten tweede dat de meervoudige dingen onderling onkenbaar zijn en niet individueel te onderscheiden (hypothese 8 en 9). Ten derde dat deze overige dingen niet kunnen voortkomen uit het Ene – gezien het feit dat ze niet zijn. Want indien iets is, komt het noodzakelijk voort uit het Ene... en het Ene staat los van de andere dingen (hypothese 5). Ten vierde dat het Ene geen individuele zaken kan genereren, noch tot perfectie kan brengen. In andere woorden: het Ene kan niets doen en kan niet handelend optreden (hypothese 7).

Proclus komt vervolgens tot de conclusie dat het Ene noodzakelijk de absolute oorzaak is van alle andere dingen: deze kunnen niet bestaan en kunnen niet conceptueel begrepen worden indien het Ene niet wordt begrepen. Door het getal één te kennen, kan het vele worden begrepen, maar door alleen het vele te kennen ziet de filosoof enkel een

onsamenhangende chaos; de verbindende eenheid die eraan ten grondslag ligt kan niet worden gezien. Men moet dus het Ene aannemen om de betekenis van het vele te kunnen begrijpen.

Heeft Proclus hiermee een correcte interpretatie gegeven van Plato's leer in de *Parmenides*, zoals hij zelf beweerde? Het is nu relevant om enkele andere filosofen erbij te halen en hun interpretatie van de dialoog te overwegen. Door hun interpretaties naast die van Proclus te leggen, kan wellicht meer duidelijkheid ontstaan over deze kwestie.

B) Argumenten Voor en Tegen.

B.1) Vóór.

- a) Miller: de Idee is een abstract concept en kan niet met fysieke termen worden omschreven.¹³²**

Miller's Argument.

In tegenstelling tot Proclus ziet Miller de *Idee* niet als een metafysische entiteit, maar als een conceptueel begrip. Hoewel dit op het eerste gezicht een verschil in standpunt lijkt te zijn, kan Miller's interpretatie mogelijk toch een aanvulling zijn op Proclus' visie aangezien zowel Miller als Proclus toegeven dat de *Idee* in fundamentele essentie puur conceptueel en onlichamelijk is. Om Miller's interpretatie te begrijpen, is het eerst noodzakelijk om toe te lichten hoe hij tot zijn visie van de *Idee* komt.

De *Idee* is door Plato op cryptische wijze uitgelegd in de *Parmenides*, en is niet vanzelfsprekend te reconstrueren, volgens Miller. Hij ziet in de *Parmenides* een verband met Plato's *Ideeënleer* uit de *Staat*, die er een nadere beschrijving van zou geven.¹³³ Volgens Miller spreken de visie van de *Idee* als één in de *Parmenides* en de *Idee* als samengestelde entiteit in de *Staat* elkaar niet fundamenteel tegen, maar vullen ze elkaar juist aan en vormen ze in samenvoeging een consequente uitleg van wat de *Idee* is.¹³⁴ Deze *Idee* kan

---

¹³² Mitchell H. Miller, Jr., *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul* (New Jersey: Princeton University Press, 1986), 168-183.

¹³³ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*, 168-171.

¹³⁴ *Ibid.*

volgens Miller op twee verschillende wijzen worden begrepen.¹³⁵

Ten eerste beschouwt Miller de *Idee* als een samenstelling van delen.¹³⁶ Dit is de visie die duidelijk naar voren zou komen in *de Staat* en in *de Sofist*: ieder *Idee* is een cognitief concept en beïnvloedt de andere *Idee* in een geheel van cognitieve concepten. Miller erkent hierbij dat de *Idee* in essentie ‘simpel’ en ‘vormeloos’ is omdat deze in fysieke zin geen delen bevat, en geen deel heeft aan tijd. Het is een enkelvoudig, immaterieel begrip. Wanneer deze *Idee* vervolgens wordt gebruikt in de beoefening van dialectiek, is het echter nodig om deze te beschouwen als samengesteld uit delen. In het denkproces waarin de filosoof verschillende *Ideeën* aan elkaar koppelt en ook weer onderscheidt, is het noodzakelijk dat *Ideeën* samenkomen en zich combineren, waardoor ze een samengestelde eenheid vormen als één. Hierbinnen zijn ze tevens onderscheiden van elkaar in hun verschillend-zijn, maar vormen ze samen *Ideeën*. *Ideeën* zijn daardoor fundamenteel samengesteld en fundamenteel complex.¹³⁷

In deze interpretatie van Miller presenteert Plato dit argument om te ageren tegen de diepgewortelde gedachte dat *Ideeën* modellen zouden zijn van de fysieke dingen.¹³⁸ In de *Parmenides* wordt het personage Socrates gecorrigeerd door Parmenides, om de *Idee* als één en immaterieel te denken. De *Idee* wordt als een conceptuele eenheid begrepen. De kloof tussen het observeren van de *Idee* als één en de *Ideeën* als concepten die zich samenvoegen en uiteen gaan, wordt hierdoor mogelijk gemaakt.¹³⁹ In *de Staat* en *de Sofist* wordt de functie van de *Idee* als één naar de achtergrond verplaatst, ten koste van de dialoog waarin praten over ‘delen’ en ‘gehelen’ gewoon praktischer is om een gedachte – of *Idee* – over te brengen. De *Idee* is in die dialogen samengesteld en complex.¹⁴⁰

Miller’s tweede interpretatie van de *Idee* in de *Parmenides* is dat deze één en simpel is, als ook uit delen bestaat.¹⁴¹ Hij wijst hierbij op de beweging die Plato maakt van hypothese I naar hypothese V.¹⁴² Waar in hypothese I het Ene wordt gekarakteriseerd als één en simpel, buiten vorm, tijd, identiteit en verschil, wordt het Ene in hypothese V gekarakteriseerd als

---

¹³⁵ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato’s Parmenides: The Conversion of the Soul*, 178.

¹³⁶ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato’s Parmenides: The Conversion of the Soul*, 178-179.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato’s Parmenides: The Conversion of the Soul*, 179.

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato’s Parmenides: The Conversion of the Soul*, 179-183.

¹⁴² *Ibid.*

te beschikken over deze eigenschappen. Het Ene krijgt in hypothese V eigenschappen die het voorheen niet bezat door weg te bewegen van de eerdere toestand van één-zijn en simpel-zijn, naar een toestand van gecompliceerd-zijn. Dit zou tevens de visie zijn die in *de Staat* en *de Sofist* wordt verdedigd.¹⁴³ Dit werkt volgens Miller als volgt.

Middels de methode van filosofische, discursieve analyse in hypothese V worden eigenschappen aan het Ene toegekend dat simpel is, eenduidig en geen eigenschappen bezit. *Het Ene wordt hierdoor een samengestelde entiteit.*¹⁴⁴ Door deze analyse kan de filosoof voorbij gaan aan de analyse zelf: hij kent het Ene discursieve eigenschappen toe en erkent daarmee dat er een verschil bestaat tussen het Ene als één en het Ene als samengesteld.¹⁴⁵ Kennis wordt nu mogelijk van datgene dat één is en dat voorafgaat aan iedere eigenschap, doordat de filosoof alle eigenschappen terug leidt naar het Ene. De onderscheidingen van het verschillende en het identieke zijn niet meer relevant: de essentie van wat de *Idee* in de fundamentele aard is, wordt blootgelegd.¹⁴⁶ De *Idee* die over verschillende eigenschappen bezit, kan nu worden begrepen als een geheel dat over zojuist genoemde delen beschikt. De *Idee* is dan tevens één en méér.¹⁴⁷

De functie van deze oefening zou leiden tot het oproepen van de natuurlijke herinnering aan de *Idee* als één en méér, wat Plato ook wel het 'noëtische zien' zou noemen, volgens Miller.¹⁴⁸ Deze kennis van de waarheid was altijd al in de filosoof aanwezig; hij hoeft deze enkel op te halen. De oefening van dialectiek leidt aldus naar de openbaring van de waarheid aan de filosoof.

b) Halper's Commentaar.

Professor Halper heeft een duidelijke objectie tegen deze visie zoals hierboven gepresenteerd. Miller onderzoekt de *Idee* voornamelijk in termen van de onderlinge relaties die deze heeft tot zichzelf en tot andere *Ideeën* – het is een puur conceptueel onderzoek van deze onderlinge verhouding. Wat de *Idee* in essentie is, wordt door Miller niet

---

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*, 182-183.

¹⁴⁵ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*, 181.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*, 182-183.

¹⁴⁸ Mitchell H. Miller, Jr., *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*, 183.

beschreven.¹⁴⁹ De wijze waarop deze zich verhoudt tot eenheid is dan niet duidelijk, terwijl toch het gehele tweede deel van de dialoog gaat over de kwestie van eenheid.

Bovendien verantwoordt Miller zijn visie met slechts enkele selectieve hypothesen. Zo interpreteert hij hypothesen I-II en V, maar laat hij de andere hypothesen buiten beschouwing. Zo ontkent Parmenides volgens Miller in hypothese I überhaupt dat er *Ideeën* bestaan, in hypothese II erkent hij ze wel, en in de vijfde hypothese wordt de functie van de *Idee* beschreven op de wijze waarop deze zich verhoudt tot zichzelf en andere *Ideeën*. De meeste, overige hypothesen zouden de constitutieve functie van *Ideeën* op de andere dingen (de meervoudige zaken) aantonen. Hierbij worden vooral de functies van de *Ideeën* onderling beschreven, maar niet hun essenties.¹⁵⁰

B.2) Tegen.

a) Robinson: De Parmenides is een Oefening in de Dialectiek.¹⁵¹

Robinson's Argument.

Volgens Robinson heeft Plato's dialoog *Parmenides* geen diepe betekenis; het bevat geen universele waarheden.¹⁵² Deze interpretatie haalt de visie van Proclus onderuit, die er alle bovenstaande metafysische werkelijkheden in leest.

Volgens Robinson is Plato's intentie met de *Parmenides* een oefening in argumenteren. Het tweede gedeelte van de dialoog staat centraal: de filosoof wordt onderworpen aan een oefening in logica. De hypothesen dienen als toetssteen waarmee de filosoof leert om onjuiste argumenten van juiste argumenten te onderscheiden. Het is een gymnastiek: materiaal om de geest helder te maken, zodat de filosoof tot waarheid kan komen.¹⁵³ De *Parmenides* kan volgens Robinson daardoor bijna volledig een methodisch werk worden genoemd. Echter, het is puur en alleen een oefening – een diepere waarheid is namelijk niet in deze tekst te vinden, volgens Robinson.¹⁵⁴

---

¹⁴⁹ Edward Halper, "Review," review of *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*, by Mitchell Miller, *The Classical World*, Nov.-Dec., 1988.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Richard Robinson, "Plato's Parmenides. II," *Classical Philology* 37, no. 2 (April 1942): 159-186.

¹⁵² Richard Robinson, "Plato's Parmenides. II," 176.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Ibid.

Hier ontstaat een probleem. Robinson ziet dit zelf wanneer hij toegeeft dat middels de dialectische methode geen voorbeeld van waarheid kan worden gevonden – enkel voorbeelden van logische contradictie. Hij zegt: 'It is a defect of the gymnastic theory that it makes Parmenides seriously recommend a training in method, promise an example of that training, and then **give not exactly** an example.'¹⁵⁵ Zijn argument dat de Parmenides dus puur een oefening is in denken, kan niet worden bewezen. Volgens Robinson verwees Plato in de dialoog bovendien naar het doel van de oefening: waarheid blootleggen. Zo stelt Plato ten eerste: "if you are going to complete your training and really discern the truth (*Parmenides* 136C)"¹⁵⁶ En ten tweede: "Without this wandering and peregrination through everything it is impossible to meet the truth and get understanding (*Parmenides* 136E)"¹⁵⁷ Volgens Robinson is waarheid daarentegen niet te achterhalen voor de filosoof die deze tekst leest.

De hypothesen bestaan enkel uit contradicties. Om tot conclusies te komen, ziet Robinson vooral de volgende twee dialectische methoden als essentieel: ten eerste het bewijzen van een propositie door te laten zien dat het alternatief leidt tot wederzijds tegengestelde paren van consequenties.¹⁵⁸ Bijvoorbeeld: dingen zijn niet-meervoudig, want indien ze dat wel waren, zouden ze zowel gelijkend zijn als ongelijkend – en dat is onmogelijk, dus moet alleen één bestaan. Ten tweede het idee dat een propositie bewezen kan worden door te laten zien dat het alternatief leidt tot een ernstiger zelf-contradictie dan het zelf behelst.¹⁵⁹ Bijvoorbeeld, zo toonde Zeno aan dat, genomen de proposities dat iets één is of dat het veel is – allebei leiden tot zelf-contradicties. Echter, wanneer men zegt dat alles méér is, zijn de consequenties ernstiger dan wanneer wordt gezegd dat het één is.

Volgens Robinson dient de filosoof volgens Plato de argumenten te accepteren die leiden tot minimale absurditeit. Echter, vrijwel alle argumentaties in deze dialoog leiden tot contradicties, daarom moet de wetenschapper de conclusies tot zich nemen die zo min mogelijk contradicties met zich meebrengen, of waarvan de absurditeit in objectieve beoordeling het minste is. De onderzoeker komt hierbij noodzakelijk uit op een *reductio ad*

---

¹⁵⁵ Richard Robinson, "Plato's Parmenides. II," 178.

¹⁵⁶ Richard Robinson, "Plato's Parmenides. II," 179.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Richard Robinson, "Plato's Parmenides. II," 179-180.

¹⁵⁹ Ibid.

absurdum, wat betekent dat het aannemen van iedere waarheid een onmogelijkheid is.¹⁶⁰

b) Runciman's Commentaar.

Runciman richt zich in zijn kritiek op Robinson op diens centrale argument: dat "proposities worden bewezen door het tegengestelde begrip te reduceren tot absurditeit," aldus Runciman.¹⁶¹ Hij verwijst hier waarschijnlijk naar Robinson's analyse van Plato's methode waarin Plato proposities zou bewijzen door te laten zien dat het alternatief leidt tot wederzijds tegengestelde paren van consequenties – zoals hierboven beschreven. Deze methode is volgens Runciman ineffectief omdat deze zich alleen maar richt op individuele proposities, en niet op wat de consequenties zijn indien deze proposities worden verhouden tot elkaar.¹⁶² Deze methode zou typisch een voorbeeld zijn die voortkomt uit de visie dat de *Parmenides* slechts een oefening zou zijn in dialectiek en deze geen inherente betekenis bevat.¹⁶³

Wat Robinson niet in overweging neemt, is dat in de *Parmenides* juist een poging wordt ondernomen om tot een conclusie te komen over de waarheid van de *Idee*. Parmenides stelt dit expliciet als doel.¹⁶⁴ Robinson kijkt hierover heen en hij mist daarbij een fundamenteel feit: er bestaat een systematiek en samenhang van de onderlinge acht hypothesen *tot elkaar*. De logica van elkaar aanvullende of uitsluitende proposities, zou waarschijnlijk een antwoord geven op die waarheidsvraag. De dialoog moet daarom als een geheel worden gezien van hypothesen, in plaats van de argumenten als individueel en op zichzelf te beschouwen. Robinson mist dit kernpunt.¹⁶⁵

Reden hiervoor is dat hij te weinig eer geeft aan zijn medefilosofen, omdat hij geen enkel van hun argumenten in overweging neemt. Runciman doelt hier op de argumenten van: Ryle, Peck en Scoon. Zij zouden wel degelijk deze onderlinge systematiek hebben gezocht in de acht hypothesen. Hoe zij dit hebben gedaan, wordt door Runciman vervolgens niet

---

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Walter Garrison Runciman, "Plato's Parmenides," *Harvard Studies in Classical Philology* 64 (1959): 107. <http://www.jstor.org/stable/310938>.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Walter Garrison Runciman, "Plato's Parmenides," 106.

¹⁶⁵ Walter Garrison Runciman, "Plato's Parmenides," 106-107.

uitgelegd.¹⁶⁶ Echter zouden zij zich hebben gericht op de dialoog als geheel, en dat is waar Robinson faalt.

c) R.E. Allen en Rist: Plato heeft niets gezegd over de Hypostasen in de Parmenides.

Allen's en Rist's Argument.

Proclus en Plotinus delen twee perspectieven: ten eerste een gestructureerde ordening van goddelijke hiërarchie, gekend als de hypostasen zoals deze in het vorige hoofdstuk zijn uitgelegd. Ten tweede delen ze het perspectief dat in Plato's 2^e hypothese van de *Parmenides* wordt gesteld dat alle wezens voortkomen uit het Ene: het Ene wordt meer, en hieruit volgen ook alle differentiaties van ruimte en tijd, identiciteit en verschil, en beweging en rust.

Allen stelt dat Plotinus [en daardoor indirect ook Proclus] hierin een fout maakte.¹⁶⁷ Plotinus beweerde dat de 3 hypostasen zichtbaar te onderscheiden zijn in Plato's tweede hypothese – maar deze worden door Plato helemaal niet bij naam genoemd: intellect of ziel worden bijvoorbeeld niet genoemd. Ook qua eigenschappen verschillen de hypostasen van Plato's 2^e hypothese: de Ziel is bijvoorbeeld een principe dat *Ideeën* organiseert, maar de verenigde eenheid die wordt gepresenteerd in Plato's 2^e hypothese is precies dát – en niet meer. De algehele Neoplatoonse interpretatie van de *Parmenides* past niet op de structuur van de tekst – de Neoplatonisten bouwden een structuur die niet noodzakelijk past.

John M. Rist introduceert een vergelijkbaar argument. Plotinus [en daarmee ook Proclus] zouden geloven dat het Ene uit Plato's *Parmenides* exact identiek is aan de eerste hypostase. 'Zijn' zou een *Idee* zijn en zou alle zaken in de wereld omvatten als de eenheid van een groot, overkoepelend *Idee*. Het Ene wordt gelijkgesteld aan 'Zijn'. Doordat het alle Zijn omvat, is het Ene een *Idee* en staat het boven alle fysieke dingen, waardoor het werkelijk één is. En doordat het alle dingen is die zijn, bestaat het er binnenin. Het zou alle tegenstellingen van de fysieke dingen in zichzelf opnemen, en zou daarmee alle kenbare categorieën van *Ideeën* overstijgen en "boven zijn" bestaan.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Walter Garrison Runciman, "Plato's Parmenides," 107.

¹⁶⁷ R. E. Allen, *Plato's Parmenides: Revised Edition*, vert. R.E. Allen (New Haven: Yale University Press, 1997), 223-224.

¹⁶⁸ John M. Rist, *Eros and Psyche: Studies in Plato, Plotinus, and Origen* (Canada: University of Toronto Press, 1964), 43.

Dit is echter niet wat Plato gesteld zou hebben. Volgens John M. Rist heeft Plato ‘Zijn’ nooit als apart *Idee* geclassificeerd. Dit zou blijken uit zijn dialoog *Sophist*, waarin de *Idee* nooit de technische beschrijving van “Zijn” toegewezen heeft gekregen.¹⁶⁹ Sommige academici nemen de concept *Idee* te letterlijk, en verbinden dit automatisch aan “Zijn” terwijl dit geen vanzelfsprekendheid is. Ook Plotinus interpreteerde dit zo, die Plato’s filosofie incorporeerde in die van zichzelf, en daarmee iets aan Plato toe schreef dat hij nooit had gezegd. In de *Parmenides* is tevens geen zichtbare formulering aanwezig van het Ene als eerste hypostase.¹⁷⁰

d) Findlay’s Commentaar.

Professor Findlay ziet daarentegen juist het tegenovergestelde feit bewezen in niet slechts de *Parmenides*, maar in alle geschriften van Plato. Volgens hem vormen alle dialogen een geheel dat fundamenteel gebaseerd is op het aannemen van een Eerste Principe, dat zich uitdrukt middels de drie hypostasen.¹⁷¹ Het doel van zijn essay “The Three Hypostases of Platonism” is volgens hem het volgende:

“It will be the contention of this paper that the doctrine of the Three Hypostases, which Plotinus so industriously collected from the main writings of Plato, and which further influenced so much Christian thought on the Trinity, was and is to be collected from the Platonic materials before us.”¹⁷²

Findlay baseert zich hierbij voor het grootste deel op de ongeschreven doctrines van Plato – wat wil zeggen: de getuigenissen van auteurs die na Plato kwamen en getuige waren van zijn toespraken destijds. Findlay’s belangrijkste getuige is Aristoteles, die veelvuldige notities heeft gemaakt van Plato’s toespraken, en diens leringen systematisch en op consequente wijze tentoonspreidde. Ook zou Aristoteles werken hebben geschreven genaamd ‘Over de Ideeën’ en ‘Over het Goede’ in commentaar op Plato die sindsdien verloren zijn gegaan.¹⁷³ Deze werken zouden later worden becommentarieerd door Alexander van Aphrodisias, die

---

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ J.N. Findlay, “The Three Hypostases of Platonism,” *The Review of Metaphysics* 28, no. 4 (Juni 1975): 660-661.

¹⁷² J.N. Findlay, “The Three Hypostases of Platonism,” 661.

¹⁷³ J.N. Findlay, “The Three Hypostases of Platonism,” 665.

deze blijkbaar nog in zijn bezit had.¹⁷⁴ Findlay's tweede getuige is Alexander van Aphrodisias. De plek van de 3 hypostasen in de *Parmenides* is volgens Findlay als volgt.

Op de eerste plaats moet worden begrepen dat Plato's Eerste Principe volgens Findlay de eerste hypostase is van *eenheid*, van waaruit de overige twee hypostasen worden gegeneerd.¹⁷⁵ Uit dit Ene ontstaat de twee hypothese van intellect, waaruit de universele gespecificeerde principes voortkomen. Dit zijn de *Ideeën* die ruimte, tijd en differentiatie mogelijk maken. Deze *Ideeën* dienen door de filosoof weer terug te worden beredeneerd naar het Ene omdat ze er fundamenteel deel van uitmaken:¹⁷⁶ het Ene principe is altijd in afgeleide vorm aanwezig in het gegeneerde, en het gegeneerde kan altijd worden herleid naar het eerste principe.¹⁷⁷ Hieruit ontstaan vervolgens de individuele zielen. Het Ene kan niet bestaan zonder zichzelf te specificeren en behoudt daarbij noodzakelijk de eigen eenheid, waarbij het de *logische oorzaak* is voor alle dingen die bestaan. De drie hypostasen van het Ene, intellect en Ziel bestaan dan volgens Findlay op de volgende wijze in de filosofie van Plato.

Hypostase 1 is eenheid: alle nummers [en hypostasen] zijn uiteindelijk te herleiden naar eenheid.¹⁷⁸ Het Ene is vormeloos en abstract, maar door het feit te erkennen dat het *is*, krijgt het een numerieke waarde. Als gevolg van het bestaan van het Ene, wordt het mogelijk het te denken als veelvuldig in nummer. Eveneens kunnen ruimte, tijd en differentiatie in gedachte en spreken ontstaan. Aangezien de *Parmenides* zowel een eenheid beschrijft die abstract is, als ook een eenheid beschrijft die getal kent, kan de Neoplatoonse visie van het Ene volgens Findlay compleet worden herleid naar de dialoog *Parmenides*.¹⁷⁹

Hypostase 2 is het universele intellect. Volgens Findlay wordt in de *Parmenides* gesuggereerd dat er een enkele gedachte is of kennis bestaat die volledig correspondeert met de essentie van de *Idee*.¹⁸⁰ Deze opmerking legt hij verder niet uit. In een andere passage stelt hij dat Plato's tweede principe [hypostase] betrokken is op de specificatie van eenheid: zowel Zijn als alle intellectuele kennis worden gekenmerkt door een tegenstrijdigheid – het poneren ervan sluit altijd een andere eigenschap uit. Op deze wijze is

---

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ J.N. Findlay, "The Three Hypostases of Platonism," 662-665.

¹⁷⁶ J.N. Findlay, "The Three Hypostases of Platonism," 663.

¹⁷⁷ J.N. Findlay, "The Three Hypostases of Platonism," 662.

¹⁷⁸ J.N. Findlay, "The Three Hypostases of Platonism," 673-674.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ J.N. Findlay, "The Three Hypostases of Platonism," 674-675.

Zijn de bron van alle nummers en meervoudigheden, omdat het vanwege de gelimiteerde aanwezigheid als één Zijn, al het andere uitsluit. Als gevolg hiervan, bevat 'Zijn' getal. Hetzelfde geldt voor de *Idee*: deze bepaalt de structuur van de verschijningen, en de veelvoudigheid daarvan.¹⁸¹

Hypostase 3 is de ziel. Findlay refereert hier naar de *Timaeus* waarin de Demiurg de Eeuwige Denker is die consequent de fysieke zielen scheidt, als ook de fysieke dingen. Deze scheppingen van de Demiurg zijn gemodelleerd op de noodzakelijkheid welke afkomstig is van de *Ideeën*, die de vormende principes zijn *achter* deze zielen en ze hun kenmerkende uniciteit geven.¹⁸² De noodzakelijkheid van de *Ideeën* is gegrond in eenheid, aangezien er een universele oorsprong bestaat die ieder *Idee* en de afgeleide vormen hun specifiek-zijn verleent: het Ene. Deze is één en abstract en is de vormgevende oorzaak achter de individuele scheppingen van zielen door de Demiurg.¹⁸³

Vanuit bovenstaande uitleg kan worden geconcludeerd dat Plato wel degelijk de hypostasen zou hebben aangehouden als noodzakelijke structuren van de schepping in zijn filosofie. In conclusie is dus het argument van Allen en Rist dat Plato nooit concreet sprak over de hypostasen, volgens Findlay afgeserveerd hiermee.

---

¹⁸¹ J.N. Findlay, "The Three Hypostases of Platonism," 668-669.

¹⁸² J.N. Findlay, "The Three Hypostases of Platonism," 675.

¹⁸³ Ibid.

Hoofdstuk 4: Ter Concludering.

Nu een algemeen overzicht is gegeven van Proclus' interpretatie van Plato's *Parmenides*, is het tijd om Proclus' antwoord op de onderzoeksvraag te formuleren. Daarnaast zal ik de argumenten ter ondersteuning en verwerping van deze conclusie samenvatten en tot een conclusie komen daaromtrent. De onderzoeksvraag luidt: "hoe draagt de methode om het zijn en het niet-zijn van alles te onderzoeken, bij aan het begrijpen van de aard van de *Idee* en wat is daarbij de rol van wat Parmenides "het Ene" noemt?"

Proclus antwoordt middels een analyse van Plato's hypothesen. Hij neemt deze als richtlijn en condenseert ze in acht stellingen – wat volgens hem de oorspronkelijke methode is die Plato aanhield in zijn eigen onderzoek. Deze acht representeren de consequenties die volgen uit de aanname dat het Ene is (4 stellingen) en dat het Ene niet is (4 stellingen). Uit het samenvoegen van acht conclusies volgt dan natuurlijkerwijze dat het Ene de enige oorzaak is van het bestaan van zichzelf en van de andere zaken. Dit bewijst dat onder iedere voorwaarde geldt dat, ongeacht of het Ene is of niet is of de andere dingen zijn of niet zijn – dit afhankelijk is van het absolute Ene, die de bron is van beide mogelijkheden. Het Ene is zo alomvattend dat het zelfs het absolute niets omvat, waardoor het alle tegenstellingen als van nature in zich verenigt. De *Ideeën* zijn specifieke uitingen van dit Ene en zijn de abstracte principes waaruit fysieke dingen en gedachten voortkomen: zo spiegelen ze dit Ene in hun meervoudigheid.

Commentaren op Proclus' visie zijn indirect gegeven door filosofen uit het vorige hoofdstuk. Hier volgt een beknopt overzicht.

Een van de auteurs die Proclus' visie mogelijk ondersteunt is Mitchell Miller, die het standpunt verdedigt dat de *Ideeën* immateriële concepten zijn die worden gekend in de geest. Hierbij wordt de *Idee* niet verward met de dubbelzinnigheid van fysieke objecten, maar kan deze puur op zichzelf worden gekend – wat volgens hem precies de intentie was van het karakter Parmenides in Plato's dialoog. Professor Halper protesteert tegen deze visie, en stelt dat het gebrekkig is in het feit dat niet wordt uitgelegd wat de *Idee* in essentie is, alleen dat het een immateriële entiteit is.

Richard Robinson erkent daarentegen geen metafysische waarheid in de *Parmenides*. Het is enkel een oefening in argumenteren: een oefening om drogredeneringen van juiste

argumenten te onderscheiden, en daarbij de filosoof te leren om tot waarheid te komen. Echter, voorbeelden van waarheid zijn in deze dialoog niet te vinden, volgens Robinson. Hij ziet dit als een probleem voor zijn theorie. Uiteindelijk stelt hij dat de conclusies moeten worden aanvaard die leiden tot de minste contradicties – alleen bestaat de hele dialoog uit contradicties. Daarom is deze dialoog een *reductio ad absurdum*. Runciman reageert op Robinson door erop te wijzen dat hij met deze analyse een logische fout maakt: door Plato's individuele proposities op zichzelf te beschouwen, kan niet worden gezien hoe deze passen in het geheel van de dialoog. De proposities moeten in verhouding tot elkaar worden beschouwd om de complete boodschap van Plato's *Parmenides* mogelijk te maken. Bovendien is Robinson's interpretatie van de *Parmenides* als een oefening in dialectiek absurd, omdat Plato in zijn dialoog aangeeft dat het doel van de oefening het aanschouwen is van waarheid.

Een ander argument tegen Proclus' interpretatie van de *Parmenides*, is dat Plato in zijn werken nooit heeft verwezen naar enige hypostase als vormgevend principe van de werkelijkheid. Zo stelt R.E. Allen dat Plotinus [en daarmee Proclus, aangezien hij hetzelfde standpunt deelt], meende dat in Plato's tweede hypothese alle drie de hypostasen konden worden teruggevonden. Hier is volgens Allen niets van waar: Plato refereert niet aan de hypostasen bij naam. Bovendien kan geen enkele eigenschap van hetzij intellect of ziel worden gelezen in Plato's tweede hypothese. John M. Rist heeft een vergelijkbare stelling: in sommige lezingen van Plato wordt het Ene gelijkgesteld aan het Zijn, wat de consequentie heeft dat het Ene als het absolute *Idee* wordt gezien dat alle fysieke verschijnselen omvat. Het Ene zou hiermee boven alle dingen staan – iets dat Plato zelf nooit zou hebben beweerd en dat ook niet in zijn werk is teruggevonden.

Findlay protesteert tegen deze argumenten van Allen en Rist, en stelt dat de hypostasen terug te vinden zijn in Plato's beschrijving van het Ene in de *Parmenides*, al noemt Plato ze niet bij naam. Findlay baseert zich op de getuigenissen van Aristoteles en Alexander van Aphrodisias over Plato's toespraken, en op Plotinus' interpretatie. Findlay zet de lijn van Plotinus voort en stelt dat Plato een Eerste Principe van eenheid vooronderstelde, in zichzelf oneindig en ongedefinieerd: **de eerste hypostase**. Hieruit komen de andere twee hypostasen voort. Het Ene genereert dezen en is er tegelijkertijd in afgeleide vorm in aanwezig, wat duidt op een wederzijdse afhankelijkheid: het gespecificeerde kan niet bestaan zonder het Ene, en het Ene kan niet bestaan zonder het gespecificeerde. Uit dit Ene

ontstaat vervolgens **de tweede hypostase**: de beweging naar meervoudigheid in het ontstaan van gedifferentieerde, vormgevende principes genaamd de *Ideeën* in het kosmische intellect. Hieruit ontstaat vervolgens **de derde hypostase**: de ziel. De afzonderlijke zielen worden door de Demiurg gevormd middels de principes van de *Ideeën*, die hier fungeren als de vormgevende modellen daarvan.

Nu Proclus' commentaar en kritieken daarop zijn samengevat, is het passend om er een definitief oordeel over te geven en te kijken welke filosofische conclusies het aannemelijkst zijn.

In mijn opinie heeft Runciman een goed argument: om de *Parmenides* serieus te nemen, is het noodzakelijk om de betreffende argumenten in verhouding tot elkaar te beschouwen; individueel zijn ze onlogisch en onsamenhangend. In navolging van Proclus en Findlay stel ik dat de filosoof dieper moet kijken dan alleen maar een oppervlakte-analyse van de logica van de tekst. Plato's contradicties zijn alleen maar logisch te verantwoorden indien wordt aangenomen dat ze allemaal terug verwijzen naar een gemeenschappelijk uitgangspunt. Zo niet, dan is er geen onderlinge samenhang tussen deze uitspraken te onderscheiden en kan niet worden verantwoord waarom ze individueel en naast elkaar worden gepresenteerd. Naar mijn oordeel zijn Proclus' en Findlay's metafysische interpretaties daarom het waarschijnlijkste.

Om dit duidelijk te maken, is het noodzakelijk om terug te keren naar de samenvattende uitspraak van het karakter Parmenides:

“Of het Ene nu is of niet is, het ziet ernaar uit dat het Ene en de andere [dingen], zowel ten opzichte van zichzelf als van elkaar, op alle manieren alles zijn en niet zijn, alles schijnen en niet schijnen.”

Om deze tegenstrijdige uitspraak te verhelderen, moet gekeken worden vanuit een metafysisch uitgangspunt, niet vanuit een logisch uitgangspunt: indien het Ene enkelvoudig is en op zichzelf, is alleen eenheid kenbaar en omvat het alle dingen in zichzelf, het maakt geen onderscheid; het Ene heeft geen beschrijving (1^e en 5^e hypothese). Indien het daarentegen is en dus een beschrijving heeft, is het gespecificeerd. Indien het Ene gespecificeerd is, krijgen de delen ervan een naam en een omschrijving en wordt het Ene meervoudig. Van het Ene kan nu worden gezegd dat het identiek is met of verschilt van,

zichzelf of iets anders (2^e en 4^e hypothese).

De gespecificeerde aspecten van dit Ene ontlene hun betekenis aan de *Ideeën*. Deze zijn de vormgevende principes: zij representeren een gedachte van het Ene, en geven deze vorm in een fysiek object. Het Ene behoudt hierbij noodzakelijk de eigen volledigheid: het bestaat in afgeleide vorm in de delen en omgedraaid kunnen de delen weer worden herleid naar het Ene. Het Ene is één en onzichtbaar op zichzelf en het is meervoudig en zichtbaar in de *Ideeën*, wat de instrumenten zijn waarmee dit Ene zichzelf kenbaar maakt. Het Ene is daarom niet, en het is.

Bibliografie

Allen, R.E.. "Participation and Predication in Plato's Middle Dialogues." *The Philosophical Review* 69, no. 2 (April 1960): 147-164.

Allen R. E.. *Plato's Parmenides: Revised Edition*. Vertaling door R.E. Allen. New Haven: Yale University Press, 1997.

Dodds, E.R.. "The Parmenides of Plato and the Origin of the Neoplatonic 'One'." *The Classical Quarterly* 22, no. 3/4 (Juli-Oktober 1928): 129-142, <https://www.jstor.org/stable/635997>.

Findlay, J.N.. "The Three Hypostases of Platonism." *The Review of Metaphysics* 28, no. 4 (Juni 1975): 660-680.

Halper, Edward. "Review." Review of *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*, by Mitchell Miller. *The Classical World*, Nov.-Dec., 1988.

Helmig, Christoph en Steel, Carlos. "Proclus." In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Herfst 2021 Editie), redactie door Edward N. Zalta, §1-4.
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/proclus/>.

Miller, Mitchell H. Jr.. *Plato's Parmenides: The Conversion of the Soul*. New Jersey: Princeton University Press, 1986.

Plato. *PARMENIDES of over de ideeën*. Vertaald door Xaveer de Win. Redactie door Jef Ector, Rein Ferwerda, Ko Kleisen, Carlos Steel en anderen. Baarn: Agora, 1999.

Plotinus. *The Enneads*. Redactie door Lloyd P. Gerson. Vertaling door George Boys-Stones, John M. Dillon, Lloyd P. Gerson, R.A.H. King, Andrew Smith en James Wilberding. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

Proclus. *The Elements of Theology*. Vertaling door E.R. Dodds. Oxford: Clarendon Press, 1963.

Proclus. *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*. Vertaald door Glenn R. Morrow en John M. Dillon. Princeton: Princeton University Press, 1987.

Rickless, Samuel. "Plato's *Parmenides*." In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Lente 2020 Editie), redactie door Edward N. Zalta, §1-7.
<https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/plato-parmenides/>.

Rist, John M.. *Eros and Psyche: Studies in Plato, Plotinus, and Origen*. Canada: University of Toronto Press, 1964.

Robinson, Richard. "Plato's *Parmenides*. II." *Classical Philology* 37, no. 2 (April 1942): 159-186.

Runciman, Walter Garrison. "Plato's *Parmenides*." *Harvard Studies in Classical Philology* 64 (1959): 89-120. <http://www.jstor.org/stable/310938>.

Tabak, Mehmet. *Plato's Parmenides Reconsidered*. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2015.